CİLT : 18 MAYIS 1970 SAYI : 216

yeni ufuklar

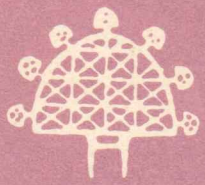

Gençliğe Bir Sesleniş ..... Ferit Celâl Güven
İş Eğitimi ..... Sabahattin Eyuboğlu
Mitolojik Sosyalist ..... Azra Erhat
Yasa ve Yasa Uygulayıcıları ..... Vedat Günyol
Bir Doğru ..... Ferit Edgü
Anadolu Garajı ..... Samim Kocagöz
Düşünceler ..... Diderot
Örgütlenmede İlk Adım ..... A. Teleme
Ders ..... Miroslav Holub
Enstitülerin Köylü Olanı ..... Talayhan Soytürk
Adalet'in Sesi ..... Azra Erhat
Sanatçının Parolası ..... Hüsnü Dilli
Anadolu Türkçesi XXXV ..... İsmet Z. Eyüboğlu
Rizeliler ..... Fakir Baykurt
Olaylar Yorum İstemez ..... Oğuz Arıkanlı

YENİ UFUKLAR : Aylık Sanat, Düşünce Dergisi. Sahibi MİHRİNNİSA GÜNYOL. Yazı İşlerini Yöneten : OĞUZ ARIKANLI. Yönetim Yeri : Cağaloğlu, Himaye-i Etfal So. Mirat Han, 202, İst. Tel. : 27 49 74 Yazışma ve Havale adresi : P. K. 1034, Karaköy - İstanbul. Bu sayıyı hazırlayan : VEDAT GÜNYOL. Yıllık abonesi : 24, altı aylığı : 15 TL.; yabancı ülkeler için iki katı alınır. İlân : kapakta santimi 50, sayfalarda 25 TL.

Gün Basımevi. İstanbul

YIL : 1970 YENİ SAYI : 216

UFUKLAR

AYLIK SANAT, DÜŞÜNCE DERGİSİ

Kurucusu :

ORHAN BURİAN

Gençliğe Bir Sesleniş

Ferit Celâl Güven

Hiçbir dönemde, Türk gençliğinin bugünkü gibi ikiye bölündüğü görülmemiştir. Bu durum böyle sürüp giderse, Türkiye'mizin geleceği üzerinde bugünedek oynanan oyunların en yamanı ile karşılaşacağız. Özellikle, üniversite içinde başlayan bu çatışmalar gençlerimizi tüm yaşantıları boyunca etkisi altında tutacak, memleket bugünden sonu belli olmayan yıkımlara uğrıyacaktır.

Hükümetler, iktidarlar gelip giderler, üstelik bugünkü gençlik hükümet yönetecek çağa gelir, yapılan suçlamalar, aşağılamalar, onur kırmalar unutulur mu sanırsınız? Bugüne dek sürüp giden mezhep çatışmaları, bu yüzden toplum içindeki küskünlükler ortada.

Sık sık tanığı olduğumuz ve ölümle bile sonuçlanan bu çatışmalar sırasında «Atatürk geliyor!» diye kendini savunan hangi ideal ardında gittiklerini böylece açıklayan gençlere «komünist piçleri.. Moskova'ya, Moskova'ya!» diye yaygara koparanların bu çirkin davranışlarına akıl erdirilemez. Çünkü, bu ilerici gençliğin ne komünizmle ne de

Moskova ile bir ilgisi vardır. Yalnız bilinen, devrimci gençlere karşı umutsuz çocukları kışkırtanlar ve onları türlü araçlarla donatıp destekleyenler devrimlerin başını yemek çabası içindedirler. Asıl suçlu da bunlardır.

Bu suçlular niçin devrimlere düşmandırlar? Çünkü devrimler Türk ulusunu karanlıklara boğan örümcekleşmiş gelenekleri silip süpürmüş, bağımsız, onurlu bir Türkiye'nin temelini atmışlardır. Bu yobaz taifesi ister ki, devrimlerin yıkıp yok ettiği tüm gelenekler geri gelsin. Bu özlemledir ki, ilericilere basıyorlar komünist damgasını.

Millî Kurtuluş yıllarındayız. Memleket gençleri silâha sarılarak düşman ordularına karşı çıkmışlardır. Parolaları «Ya bağımsızlık ya ölüm». İşte, böyle amansız günlerde, padişah, halife, onun uşakları, dinci ve şeriatçı geçinenler, düşmanla elbirliği yaparak Türk ulusunun bu kutsal savaşını boğazlamak çabası içindedirler. Propagandaları «Bir sürü dinsiz bolşevikler — o yıllarda komünist deyimi yoktu — memleketi moskoflara satacaklar, camilerimizi yakıp yıkacaklar, karılarımızı, mallarımızı ortaklaşma yapacaklar. Evin erkeği, akşam evine döndüğünde kapısının mandalına asılmış bir yabancı başlığı görünce yüzgeri dönecek. O Mustafa Kemal denilen Allahsız bolşeviğin sözüne kanmayın. O padişah âsisinin arkasından gitmeyin.»

Bu propagandaları, bu iğrenç yazıları, şehirde düşman parasiyle çıkan, düşman uçaklariyle üzerimize atılan gazetelerden okurduk. Yine o günlerde şehirden şu haberi almıştık : Şeyhülislâm Dürrizâde Esseyyit Abdullah hainiinin millî savaşa karşı fetvaları İstanbul'dan Adana'ya da gönderilmiş, Ulu caminin duvarlarına yapıştırılmıştı. Bir cuma namazında halktan bir genç bu fetvaları yırtarak kaçmış, buna öfkelenen uyduruk dinciler olayı fransız valisi Bremont'a bildirmişler, o da, arkasına takılan belediye başkanı

Hâfız Mahmut, Zihni hoca, polis müdürü molla Yusuf ve daha benzerleriyle camie baskın yapmışlar — bu hacı hoca sonradan yüz ellilik listeye girmişler, ve yurt dışına sürülmüşlerdir — fransız vali, elinde kırbacı, belinde tabancası ve kırbacını çizmesine vura vura camiin içine dalarak :

«Ya bu adamı bulur bana teslim edersiniz, yada hepinizi cezalandırırım!» diye bağırmış.

İşte, millî savaşçılara bolşevik diyen, düşman parasiyle kursakları şişmiş bu adamlardı.

General Tufan yayınladığı anılarında şu acıklı olayı da anlatır : «Yunanlılar İzmir'e girmişler ve ilerlemeye başlamışlardı. Biz dağlarda örgütleniyorduk. Aydın'da tüccar bir hocanın bize yardım edebileceğini söylediler. Şehre indim. Hocanın dükkânına gittim. Hoca namaz kılıyordu. Bu sırada korkuya tutulmuş bir adam telâşla ve soluk soluğa içeri girdi.

«Hoca efendi, hoca efendi, düşman kenar mahallelere geldi.» dedi. Hoca efendi, hiç istifini bozmadan :

«Telâşın ne be adam! Allah bir memleketin idaresini kime emretmişse, o memleketi o idare eder.»

Arkama bakmadan, atıma atlayıp dağların yolunu tuttum.»

Görülüyor ki Türk ulusunu bu çöküntüden kurtaranlar kendilerine bolşevik damgası vurulan gençlerdi. Bu uyduruk hocalara gelince, «küffara karşı cihadın» bir Tanrı buyruğu olduğunu bile bile, bu buyruğu yerine getirmezler. Ama, ilerici gençler Türkün yurdu bir baskına uğrayınca, moskof demezler, ingiliz, amerikan demezler, canlarını ortaya atarlar.

İçinde yaşadığımız rejimin ilkeleri; cumhuriyetçilik, devrimcilik, halkçılık, devletçilik ve lâikçiliktir. Bunlar herhangi bir partinin programı değildir. Bunlar Türkiye Cum-

huriyetinin değişmez ilkeleridir. Ve Anayasamızın güvenci altındadırlar. Yine bu ilkelere bakınca, rejimin ana ve kesin özelliği tümden sağın karşıtıdır. Eğer anayasaya bağlı isek, sağ ne demek? Bundan ötürü de gençler devrimleri savunuyorlarsa, üzerlerine düşen ödevleri yerine getiriyorlar, demektir.

Şurasını da söyleyelim ki, gericiler, tutucular topluluğu yurdun her bucağında denetsiz olarak örgütlenmişlerdir. Bunlar tiyatroları basarlar, öğretmen derneklerini yakıp yıkarlar, sokaklarda kadın soyarlar, kendilerine karşı çıkan gençlere de komünist deyip cana kıyarlar. Bu gidiş gösteriyor ki, hayasızlıklarını daha da arttıracaklar. Çünkü, arkalarını dayadıkları dayıları var. Oysa devrimciler örgütlü değildirler ve bunun acısını da bu çeşit olaylarda duymaktadırlar. İlerici gençlerin şunu bilmesi gerekir ki, bu gerici tayfası ödlektir, arkasındaki destekleri yitirince çil yavrusu gibi dağılır.

Atatürk 1920'deki büyük nutkunun sonunda cumhuriyeti sağcı solcu gençlik diye bir ayırma yapmadan, tümden Türk gençliğine emanet etmişti. Atatürk'ün bu vasiyetini her Türk genci her sabah işine başlamadan önce bir kez okumalı, ondan güç almalı ve hiçbir korkuya kapılmadan, parçalanmadan yoluna devam etmelidir.

o

RAUF MUTLUAY

100 SORUDA
XIX. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATI
(Tanzimat ve Servetifünun)
Gerçek Yayınları

10 TL.

İş Eğitimi

Sabahattin Eyuboğlu

Babam 1918'lerde Aziziye (bugünkü Pınarbaşı) kaymakamı, ben de ilkokul öğrencisi iken bir camcının yanına çırak olarak koymuştu beni. Okuldan sonra ve tatillerde çalışırdım orda. Ustamın sevimli yüzü ve kesilen cam cızırtıları aklımdan çıkmaz. Bir akşam elması ustadan habersiz eve getirip başımı derde sokacak kadar merak sarmıştım bu işe. Çok sonradan babamın Mülkiye'de Rousseau'yu seven bir hocasının etkisi altında kaldığını öğrenmiştim. Havza ilkokulunda öğretmenimizle okul bahçesinin duvarlarını örmüştük günlerce ve sevine sevine. Kütahya ilkokulunda temizlik işlerini biz yapar, sobaları biz yakardık. Savaş günlerinde hastahanede türlü işlere koşulmuştuk. En tatlısı yaralı askerlere mektup yazmak, çarşıdan istediklerini alıp getirmekti. Bir dereden okula çakıl taşıdığımızı da hatırlıyorum. Trabzon'da okulca cephane taşımaya giderdik. Futbol alanının düzleme işini biz yapmıştık. Lisede yatılı öğrenciler yemekhane işlerinde çalışır, çarşıya pazara, fırına giderlerdi. Meraklı bir müdür bir hayli ağaç diktirmiş ve aşı yapmasını öğretmişti bize. Bütün bu işler derslerden daha çok hoşumuza giderdi. Bizden iş isteyen öğretmenlerimizi ezber isteyenlerden daha çok severdik, ve gittikçe azalmıştı iş isteyenler. Bizi sınıflarda dizim dizim putlara çeviren, uyutan, canımızdan bezdiren, okuldan kaçırtan nice nice derslerin, okullar boyunca, en güzel, en coşkun yaşlarımızda bizi yapmak, kurmak, üretmek, işe yaramaktan alı-

koyan, en güzel anı bitiş kampanasıyla gelen o bitmez tükenmez derslerin neye yaradığını hâlâ anlamış değilim, kırk yıllık öğretmen olduğum, Talim ve Terbiye üyeliği de yapmış olduğum halde. Bir çok derslerin sınavını, üç beş arkadaş, kendi düzenlediğimiz bir haftalık yoğun bir çalışmayla, daha doğrusu ezberlemeyle hazırlamışızdır. Ezber bilmenin bilmek olmadığını hayat, diplomalarımızla alay ederek öğretti bize sonradan. Adı tembele çıkmış öyle öğrenciler tanımışızdır ki sevdikleri bir iş gereği yada bir sorumluluk duygusuyla sınıf birincilerinin kazanamadıkları sınavları kazanmışlardır.

Sözü Köy Enstitülerine getireceğimi anlamışınızdır. 1941'lerde Tonguç'u tanımak, yolunu benimseyip yakın iş arkadaşı olmak mutluluğuna erdiğim zaman iş eğitiminin, üretici okulun Türkiye için biçilmiş kaftan olduğuna hemen inanmış ve Köy Enstitülerinin hizmetine gönüllü girivermiştim. Bakanlıkta ve Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsünde Tonguç'un eğitim sorunumuza bulduğu çözüm yolu üstünde çalışırken ömrümün en ışıklı saatlerini yaşamışımdır. Köyü canlandırmak amacıyla bulduğu bu çözüm yolu, hayattan koparılmış okulu yeniden hayata bağlıyor, gençlik için uzun bir çile, devlet için ağır bir yük olmaktan kurtarıyordu onu. Üreterek öğrenmek varken, daha alımlı ve daha verimliyken, üretmeden tüketen, unutulacak bilgiler ezberleten okulda diretmenin anlamı ne idi devrimci Türkiye için? Taştan ekmeğini çıkarabilmek başlı başına bir eğitim değil miydi kendi yağıyla kavrulmak zorunda olan fakir halkımızın? Okur yazar ayrıcalığı ve maaştan gayri ne kazandırıyordu insana bunca diplomaların çoğu? Sanat okullarımızın bile kendi kendilerini besleme yoluna gitmemeleri hangi gerekçeye dayanıyordu?

Köy Enstitüsü öğrencilerinin işçi kılığını yadırgayan-

lar okulun sadece efendi yetiştirmesine alışmış, başka türlü bir okul düşünemez olmuşlardı. İşçilikle efendilik taban tabana karşıt niteliklerdi onlar için. Bu yadırgamayı sömüren bir eğitim bakanı, bir Enstitü binasının uçaktan bakılınca Orak - Çekiç gibi göründüğünü ileri sürecek kadar ileri gitti. Okul halka işin, işçiliğin o kadar üstünde bir kurum olarak tanıtılmıştı ki, iş kılığı bir umacıya çeviriyordu öğrenciyi. Gizli bir maksat olmadan nasıl efendi üstünlüğünden işçi düşkünlüğüne inerdi öğrenci! Oysa öğrencinin işçi olması besleme olmaktan çıkıp besleyici katına yükselmesi, soylular soylusu olması demekti. Mustafa Kemal Türk köylüsünü üretici, işçi olduğu için Yurdun efendisi sayıyordu.

Öğrencinin okul yönetimine karışması, iş eğitiminin doğal sonucu olarak, kendiliğinden gerçekleşivermişti. Duvarlarını kendi kurdukları okulda söz hakkını emeklerinin hakkı olarak elde etmişlerdi. Yeşerttikleri bozkır da diplomaların en güzeliydi. Üniversitelerimiz rütbelere, cübbelere bürünecek yerde emekçi kılığına girseler daha az mı Üniversite olurlardı? Daha az mı bunaltırlardı gençliği? Kapattığımız Yüksek Köy Enstitüsünde Üniversitelerimizin er geç gidecekleri üretici eğitim yolu bulunmuş, uygulanmaya başlanmıştı. Öğrenci sayısıyla birlikte alabildiğine artan eğitim sorunlarımızın besleme okullarla çözülemiyeceği ortadadır, en zengin memleketler üretici eğitime yönelirken bizim tüketici, hattâ kimi yerde bunaltıcı okullarda diretişimiz gülünç olmaya başlıyor. Kaldı ki, benim için ekonomik zorunluluktan daha da önemli olarak, iş eğitimi genç kuşakları ruh bunalımlarından, sorumsuz taşkınlıklardan kurtarıp olumlu yola sokmanın da tek yoludur. Tanrıların çoktan bize bırakıp gittikleri bir dünyada yaşıyoruz. Din ahlâkının yerine iş ahlâkından başka ne koyabiliriz?

Bundan böyle kimse kimsenin kulu olmayı kabul etmeyeceğine göre herkes emeğiyle yaşamasını erkenden öğrenmekle mutlu olabilir ancak. Tevfik Fikret'ten bu yana en devrimci aydınlarımızın çocukları ne olmuş bir bakın! Kendi emekleriyle okumak kimbilir neler kazandıracaktı hepsine. Çoğunun mutsuzluğu babaları gibi hayatlarını emekleriyle kazanmamış olmaktan gelmektedir. Bağımsız ve mutlu bir Türkiye isteyenler kendi çocuklarıyla birlikte bütün Türk çocuklarının erkenden, en az yedi yaşından üretici, yediğini hakettirici bir eğitim görmesini istemelidirler. İnsanın insanı sömürmiyeceği daha haklı düzeni ancak böyle yetişecek gençler kurabilir Türkiye'de ve dünyada.

"Mitolojik Sosyalist„

Azra Erhat

«Mitolojik sosyalist» diyormuş gençler bize. Bir zamanlar «Zeus'un bacanakları» da demişlerdi Eyuboğlu ile Günyol'a. Bizleri ulaşılması güç, güç değilse de gereksiz bir dağın doruğunda görenler, yurdumuzu dallı budaklı geçmişiyle ve bugünkü bütün renkleriyle görmek ve yaşamak için yaptığımız çabaları romantik sayanlar olabilir. Bu yargılar ister doğru, ister yanlış olsun, uyandırdığı tepkiyi, bıraktığı izlenimi açıklama yada savunma yoluyla sildiği görülmemiştir kimsenin. Öyle diyorlarsa öyledir herhalde, kaldı ki mitolojik yada romantik sıfatlarının yadırganacak bir yanı yok, tersine. Hoşuma gidiyor bize yakıştırılan bu nitelikler, bunları şaka yoluyla yüzüme vuranlara bizim gibi olmayı salık vermekten alamıyorum kendimi. Kimi dostlar bizim devrimci olmadığımızı ileri sürerler, kimi de ister ki daha başka yollardan seslenelim gençlere. Ne istediklerini pek anlamam ya : devrimciyim demekle mi inandırayım inanmıyanı, yoksa kürsülere çıkıp şöyle yada böyle davranmalısınız diye öğüt mü yağdırayım sağa sola? Bu işe girişmememin asıl nedeni kuşaklar arasında bir ayırım yapmanın yersiz ve gereksizliğine olan inancımdır. Ben 50 yaşında, sen de 20 yaşındaysan, ne çıkar bundan, ben edindiğim bunca deneyleri artık dile getirmek çağına gelmişsem de, sen bu deneyleri yeni yeni yaşıyorsan, önemli bir ayrılık mı vardır aramızda? Gençliğin bunalımı diye çarşaf gibi yazılar yazılıyor, kimi gençlerden yana, kimi gençlere karşı çıkıyor. Bu ülkede bir bunalım varsa, Ahmedin Mehmedin

bunalımı da, senin benim bunalımım değil mi? Olup bitenlere uzaktan bakmak, Olympos doruklarının rahat koltuklarına oturup fetva yağdırmak hakkını yirmi otuz yıllık bir yaş farkı mı verebilir bize? Bilince ermek, yolunu seçmek çabası genci yaşlısı, kadını erkeğiyle bu ulusun tüm olarak çabası değil mi? Ben gençlik değilim, ben halk değilim, ben burjuva değilim, ben komprador değilim, ben ortaçağ karanlığında, pislik ve yoksulluk içinde yaşayan köylü değilim, ben bunca alın terine karşın emeğinin karşılığını yurdunda alamayıp da, yürekler acısı, utanç verici göçlere katlanan işçi değilim, ben bolluktan şiştikçe şişen, yağ kıvrımları koltuklara sığmaz olan siyasal partiler değilim, ama sola giden yolun tek doğru yol olduğunu anladığı halde, yolun biraz gerisi yada biraz ötesi diye, sen ben kavgası yüzünden burnunun dibini görmez olmuş sosyalist de değilim... Bunlar beylik lâflar, efendiler, ben bal gibi bunların hepsiyim. İstesem de istemesem de o'yum, bunalımı da bir avuç çamur gibi ne gençliğin yüzüne çarpabilir, ne de kendi seçtiğim demokrasi rejiminden yakınıp, kendi kör çıkarlarıma daha uygun düşebilecek bir devrilme ve onun güdümlü alaca karanlığını özleyebilirim. Ben bu yurdun herhangi bir yurttaşı olarak olup bitenin bütün suç ve sorumluluğunu taşımaktayım. Bunalım varsa, genciyle yaşlısıyla göbeğindeyim bu bunalımın. Ne olursa olsun sonuçlarını ben çekeceğim. Ama bunları ne diye yazıyorum, hep bilirsiniz.

Gelelim şu gençliğe, yani bu adın verildiği 15 ile 30 yaşları arasındaki yurttaşlarımıza. Hiç aldırmasınlar derim, bilsinler ki dünya dünya olalı hep yaşlılar eski zamanın özlemini çekmişler ve bu özlemi gençlere saldırı silâhı diye kullanmışlardır. Her çağda her eski kuşak yeni kuşakların aşırılıklarını görülmedik ve olağanüstü diye niteler. Oysa

her yenilik aşağı yukarı aynı ölçüde şaşırtıcı ve deviricidir; ne anlamı var sonra devrimler arasında bir orantı kurmanın? Olsa olsa şöyle bir orantı düşünülebilir : bir kötü düzen ne kadar eskimiş kökleşmişse, onu söküp atmak için yapılan çaba o kadar zorlu olmalıdır. Bugün yirminci yüzyıl dünyamızın hemen her ülkesinde görülen ve çoğu genç kuşaklardan gelen direniş ve devirmeler gerçekten patlayıcı olmaktadır. Doğada bir patlama, bir deprem olduğu zaman onun doğal nedenini araştırmakla kalırız da, toplumda patlamalar olunca, onları karşı - patlamalarla bastırmağa çalışmamız akıl alacak şey değildir, ne var ki bu saçmalığa düşmeyen toplumlar parmakla sayılacak kadar azdır dünyamızda. Üniversitelerde bunalım der, polis göndeririz, gençliğin başkaldırması der, baskı tedbirleri düşünürüz. Birkaç kişi serin kafayla gerçek çare düşünebilse bile, o çareleri genelleştirip uygulamaya gücü yetmez o kişilerin. Toplumsal olayların nedenleri az çok anlaşılsa da, gelişimlerini önceden kestirmek ve akımlarına bir yatak açmak çok zor ve ancak birkaç üstün insanın başarabileceği iştir. Günümüzün gençlik olaylarında genellikle görülen yön şudur : çıkarcı eğilim ve davranışları içinde donmuş, paslanmış ve çağımızın sonsuz olanaklarını kendi kendini besleyip şişirmeğe harcayan bir toplum düzenine karşı daha insanca, daha özgürce ve hele haklarda daha eşitçe kurulmuş bir düzen uğruna bir ayaklanma, bir direnme. Ne var ki kurulu düzenin tutucu gücünde tam bir biteviyelik görülüyorsa da, devrimci güçlerde arayış ve seçiş döneminin olanca nitelikleri, yani çok çeşitlilik, binbir fikir ve yön ayrılığı, kararsızlık ve öndersizlik göze çarpmaktadır. Anarşi diye kıyameti koparmak tutucu kuşakların eline verimiş bir silâhtır. Nanterre'de öğrencilerin bilmem kaç milyonluk bir laboratuarı yok etmeleri neden? Çapulculuk, anarşi, komünizm! diye bağı-

ran bağırana. Karşılık vermek zor : ne suçu vardı insanlığa aydınlık getirecek laboratuar araçlarının? Bizde de öğrenciler birbirlerine girip silâhlar patladığında, saldırı sağdan mı geldi soldan mı, hakkı, doğruyu, bu ülkenin iyiliğini isteyen kim, istemeyen kim, onu araştıran soruşturan kalmıyor pek ortalıkta, molotof kokteyllerinin dumanları sarıyor kafaları. Rahatı, günlük düzeni bozulan sokaktan adam, anlamak çabasına girmek şöyle dursun, üniversitelerin kapısında asmak kesmekten dem vuruyor. Daha kötüsü, olayların hep birbirine benzeyip tekrarlanışından usanç duyuyor, bıkıyor ve bunca çabayla kendisine ulaştırılmak istenen mesajdan habersiz yoluna gidiyor, rahat uykusuna dönüyor.

Bu yazıyı yazıyordum ki, Ankara'da komandolar Hacettepe Üniversitesi'ni basarak Necdet Güçlü adlı bir genç doktoru öldürdüler. Ertesi gün gazeteler «Acı Liste» diye gençlik hareketlerinde ölenlerin adlarını yayınladılar. İbretle okuduk ve hayretle gördük ki, 18 ayda 11 kurban verdiğimiz halde, gözümüzün önünde öldürülen bu gençlerin ne kim olduklarını iyice biliyoruz, ne de hangi olaylar ve koşullar içinde öldürüldüklerini iyice hatırlıyoruz. Onları öldürmekten suçlu kişilerinse arandığı, yakalandığı, tutuklanıp yargılandığı konusunda en ufak bir anı bile canlanmamaktadır kafamızda. Genç okurlarım bana çıkışıp : «Sizde canlanmaz ama bizim içimizde canlı canlı yaşamaktadır bu anılar» diyeceklerdir. Ama gelin bu acı listeyi bir de buraya alalım ve soralım okurlarımıza hangisini hatırlıyorlar bu gençlik kurbanlarının : Vedat Demircioğlu (24 tem. 1968), Atalay Savaş (28 tem. 1968), Mehmet Turgut Aytaç (16 şubat 1969), Duran Erdoğan (16 şubat 1969), Mehmet Cantekin (19 eylül 1969), Mustafa Bilgi (21 eylül 1969), Taylan Özgür (23 eylül 1969), Mehmet Büyük-

sevinç (9 aralık 1969), Battal Mehetoğlu (15 aralık 1969), Süleyman Özmen (23 mart 1970), Necdet Güçlü (13 nisan 1970). Vedat Demircioğlu, Teknik Üniversite yurdunda polis kurşunuyla öldürülen, her sabah işime gittiğimde asfalt üstünde yazılı ismini okuduğum genç; Altıncı Filoyu protesto gösterilerine kurban gitmişti. Ama Vedat Demircioğlu'nun sıcacık kanı boşuna akmamış oldu : ölümünün uyandırdığı tepki yurt içinde ve dışında duyuldu, bir yandan gençlik hareketlerinin belli bir yön ve nitelik kazanmasına yol açtı, öte yandan da Amerikan donanmasının İstanbul limanına iğrenç bir korkuluk gibi dikilmesini önledi.

Peki sonra? Sonra Battal Mehetoğlu'nu hatırlıyorum, bir sabah gün doğmadan nasıl bir sağcı çetenin saldırısına uğrayıp yürekler acısı bir ölümle can verdiğini. Peki, ama arada yedi isim daha var ve aradan iki yıla yakın bir zaman geçmiş, oysa ben, gençlikle benim aramda ayrılık yok diyen ben, yurdumun en önemli olayları saymam gereken iki yıllık gençlik olayları hakkında en başta sevmem gereken öğrenci yurttaşlarımın ölmesi konusunda hiçbir şey bilmiyor, hiçbir şey hatırlamıyorum. Suçluyum elbet. Ama niçin işlemişim bu suçu ve nasıl olmuş da ilgilenmemişim bu konuyla, ben ki insan konularını herşeyden üstün tutarım? Bana : «Mitolojik sosyalistsiniz de ondan!» diye karşılık vermek kolaya kaçmak olsa gerek. Böyle bir tutumu ne ben yakıştırırım gençliğe, ne de gençlik kendi kendine.

Gençler yaptıkları eylemi gereğince duyuramıyor, ne yönlerini kesince belli edebiliyor, ne de yaptıkları büyük çabanın, verdikleri kurbanın karşılığında önemli bir tepki yaratmak gibi somut bir sonuç alabiliyorlar. Bunun nedenini araştırmak gerekmez mi? Gençliğin bağımsızlık savaşı Turan Emeksiz'le başlar. Turan Emeksiz millî bir kah-

raman olarak Atatürk'ün şehitliğinde yatarken, bu son onbir şehit niçin Türkiye halkının gönlünde ve belleğinde bulanık da olsa bir imge bırakmamışlardır? İlerde de etkileri olacağına inansak da niçin bugün eylemlerinin anlamı açık ve seçik bir nitelik taşımıyor da adları Üniversite duvarlarını kirleten silik, yer yer akan çirkin zift boyaları ve kötü bir türkçeyle yazılmış sloganlar gibi tiksinti yada ilgisizlikle karşılanıyor? Bunun başlıca nedenini bağımsızlık savaşına girişmiş olan gençliğin böyle bir savaşın ancak tek ve bölünmez bir cephe halinde güdülebileceğini gereğince anlamamış olmasında aramalı bence. Bugün sol cephe binbir parçaya bölünmüş olarak karşımıza çıkıyor. Bir genç arkadaşıma kaç örgüt olduklarını sorduğumda bana bir sürü isim saydı, İstanbul ve Ankara'daki gençlik gruplarının hepsini toplamayı başaramadığı için de arkadaşlarına sormak üzere gitti, tam listeyi de getiremedi. Solcu gençliğin ne gibi kitaplar okuduğu sorusuna da, biri yalnız solcu yayınları okudukları, bir başkası da Marx'tan önce yazılmış hiçbir kitabı okumadıkları cevabını verdi. Bölünmüşlük, bağnazlık, kültürsüzlük... Bu yoldan bizim gibi geri kalmış bir ülkede özgürlük ve bağımsızlık savaşı güdülebileceğine inanmıyorum ben. Ama mitolojik sosyalistim de ondan mı? Belki.

o

MEHMET SEYDA

SÜEDA HANIMIN ORTANCA KIZI
(Roman)

Atlas Yayınevi
10 TL.

Değinmeler
V

Yasa Ve Yasa Uygulayıcıları

Yasaların uygulanması, onların yapılmasından daha güçtür.

Jefferson

Vedat Günyol

Yıllarca önce, bir kriminoloji kitabında polisin görevleri ile ilgili bir bölümü okurken sarsılmıştım. Paris hukuk fakültesinin ünlü profesörlerindendi yazar. Profesör, polis görevlisini olağanüstü bir varlık niteliğinde ele alıyordu. Ona göre, polis görevlisi sorumluluğun tâ kendisiydi : Görev başında, yeme içme düşünmiyecek, soğuk sıcak demiyecek, dişini tırnağına takacak, her çeşidinden tehlikeyi göze alacak, suçluları yakalayıp adalete teslim edecekti.

Masa başında, aklın mantığın buyruğuna uyarak, başka insanlara kesin bir kader biçen — hem de, çoğu zaman altından kalkılamıyacak kadar ağır bir kader biçen — profesör beni çok şaşırtmıştı, hâlâ da şaşırtıyor. Bunca sıkıntı, bunca yoksunluk neye karşıydı? Adına polis dediğimiz, türlü nedenlerle bu mesleğe kapılanmış, geçim derdi dışında bir kaygısı olmayan, olamayan insanlara böylesine ağır sorumluluklar yüklemeye kimin hakkı olabilirdi? Hele polis denen insan köklü bir eğitimden geçmemiş, geçememiş, taş çatlasa lise seviyesinde bir kültürle — o da ne kültür? — bezenmiş bir kimse olursa?

Peki, kimdir polis görevlisi? Yasaların uygulanmasında son «merci», uygulayıcılar basamağının son eri değil mi? Yasaların uygulanmasından asıl sorumlu olan hükûmetin kolu kanadı, en güvendiği kişi değil mi? Yasalara saygıyı sağlamak için hükûmetin görevlendirdiği, beli silâhlı, eli coplu, vur deyince vuran, öldür deyince gözü kapalı öldüren — hele sınıf bilincinin filizlendiği, boy verip geliştiği toplumlarda — egemen sınıfın çıkarı doğrultusunda *koşullandırılmış,* beyni yıkanmış kişiler değil mi polis görevlileri? Halkın, hem de ezilmiş, ezilmekte olan halkın içinden çıkan, ama halka karşı, halktan yana olanlara karşı silâhlandırılmış, sınıf bilinci körletilmiş halk çocukları değil mi?

Polis görevlisi, yasalara saygıyı sağlamakla yükümlü olduğuna göre, onun en azından, yasa koyucu kadar erdemli, bilge olması gerekir bence. Çünkü, Ernest Bevin'in dediği gibi : «Yasalarınızı istediğiniz kadar iyi yapabilirsiniz, onları uygulayacak kimseleri bulup işe koşabilmektir asıl önemli olan.»

Başbakanından, bakanlarından tutun da, yargıcına, savcısına, polis görevlisine kadar yasa uygulayıcılarının tümünde aranacak erdem, görev duygusu yanında, belki ondan daha çok, kafa ve özellikle yürek olgunluğudur. Çünkü «aslına bakarsanız, bütün politik sistemler iyi olabilir, onları uygulayan kimseler üstün nitelikte insanlar olursa. Yine, bütün sistemler kötü olabilir, düşük seviyeli insanların eline bırakılırlarsa.»

Alman filozofu Keiserling'in bu formülü, bütün toplumlar, özellikle de bizim toplumumuz için çok geçerli geldi bana. Türkiye'nin son yirmi yıllık adalet tarihinde bir çok örneğini gördük bunun. Kötü yasaları iyi uygulayan, yani kökünü akıldan alan evrensel bir doğruluk duygusuna

göre uygulayan, nice namuslu yargıç gördük. İnsan onuruna, yani insan düşüncesine saygısı olmayan faşist eğilimli aşağılık yasaları bir kalemde etkisiz bırakan bu cesur yargıçlar yanında, egemen sınıflara yaranma kaygısı içinde iyi yasaları bile kötü uygulayan, kötüye kullanmakta direnen nice savcılar, nice yargıçlar, nice profesör taslağı bilirkişiler de gördük.

Bir çin atasözü şöyle der : «İnsan olmadan şair olunamaz.» Bunu bütün mesleklere, görevlere uygulayarak diyebiliriz ki : *insan* olmadan hiçbir şey olunamaz, isterseniz cumhurbaşkanlığına, başbakanlığa yükselmiş olun, boşunadır. Oğluna «Sen adam olmazsın» diyen babanın serüvenini hatırlarsınız elbet. Günün birinde valiliğe yükselen (daha doğrusu getirilen) evlât, babasına adam olduğunu ispatlamak amacıyla, onu, diretmesine rağmen, jandarmalara yakapaça sürükleterek makamına getirtir ve «Bak baba, bana adam olmazsın der dururdun, işte vali oldum» der. Babasının verdiği karşılık şu olur : «Vali olmuşsun ama, adam olmamışsın.»

Kolay şey mi adam olmak? Paul Valery «Genç olmak uzun bir zaman ve çaba işidir» der. Genç olmak, yani durmadan yenilenmek, alışılmışa, kokuşmuşa kafa tutabilmek, tutucu güçlerle savaşabilmek için kırk fırın ekmek yemek gerekir. İnsan olmak için de öyle.

Oysa, demokrasi rejimlerinde, hele bizimki gibi *sandık* demokrasilerinde bunu tam tersini yaşadık ve yaşıyoruz. Çeyrek yüzyıllık demokrasi denememizde, çeşitli yollardan kandırılan, kandırılmaya hazır yurttaşların oylarıyla iş başına gelenlerin, o *oturaklı* hallerine rağmen, «adam» olmadıklarını gördük. İlkokul çıkışlı, komitacılıktan yetişme, basitin basiti, kültürsüz, çıkarcı insanların yurdun kaderi üstünde söz sahibi olabildiklerini de gördük.

«İnsan partisi ile işbaşına geçer ama, kendi değeri, yetisi ile yönetir» diyor Gambetta. Tek parti döneminden söz etmek bile yersiz olur bu konuda. Demokrasi döneminde, hepsi değilse bile, büyük çoğunluğu okuma yazma bilmiyen yurttaşların oylarıyla işbaşına gelen hangi partinin hükûmet adamı, başbakanın kulu kölesi, emir kulu olmadan kendi yetisini kullanabilmiştir? Menderes'in hangi bakanı, düşüncelere kilit vurma gibi lânetleme işler dışında, kendi yetisini kullanmış, yada kullanabilmiştir? 27 Mayıs Devriminde, löpçü Demokrat partisinin koca meclis gurubunu cumhurbaşkanı, başbakanı, bakanlarıyla birlikte takım taklavat mahkeme önüne getiren neydi? Hepsinin parti ile işbaşına gelmiş, parti dışında bir değer, bir yeti taşımayan insanlar olması değil miydi? DP. döneminde bir Avni Başman adı geliyor aklıma kendi değeri ile ağır basan, yetisini kullanan. Ama, üç ay dayanabilmişti millî eğitim bakanlığındaki görevine, kişiliğini korumak için istifa edip ayrılmıştı işinden. Meşruluğunu kaybetmiş bir iktidarın adamları olarak sürü sepet mahkeme önüne çıkan bunca adam içinde kaç kişi gösterebilirsiniz, partinin sakat tutumuna kafa tutmuş, kendi değerini — vardıysa eğer — koruyabilmiş olsun.

Hangi görevde olursa olsun, insanın kendi kişisel değer ve yetisini kullanmayı gerekli kılan, kaçınılmaz kılan anlar vardır, olmalıdır da. Yoksa, insan, bir robot, bir makina adam derekesine düşer, insan olmaktan çıkar.

Bir yıl oluyor nerdeyse, lise bitirme sınavlarında, genç bir polis görevlisiyle karşılaştım. Polis örgütünde, önemlice yeri olan bir görevlinin yardımcısıymış. Üniversite ve gençlik olayları üstüne, hırçınca başlayan, ama sonra sonra normal tartışma sınırları içinde gelişen dostça bir konuşmaya daldık kendisiyle. Ateşli, yurtseverliği kendinden, yada ken-

disi gibi düşünenlerden başkasına kaptırmak istemiyen bir gençti. Liseyi bitirmek, mesleğinde ilerlemek istiyordu. Büyüklerine gözü kapalı güveniyor, onlara bağnazlığa varan bir bağlılık duygusu besliyordu. Polis - öğrenci çatışmalarında, anlattığına göre, solcu öğrencilere — kendi yaşındaki o güzelim insanlara — karşı çok sert davranmıştı. Kim oluyordu bu gençler? Büyüklere uymak, onların gösterdiği yoldan gitmek varken, memleket sorunlarına çözüm yolu aramak nelerineydi onların? *Büyük* belledi̇ği kimselerin yanılacağını, yasaların insan eseri olduğunu, yasacıların — yani büyüklerin — kendi çıkarlarını yurt çıkarlarından üstün tutabileceklerini kabul etmek istemiyordu, istiyemiyordu.

Bu genç polis görevlisi, Türkiye'nin kabuk değiştirme, köylüsüyle işçisiyle birlikte insan gibi yaşama düzeyine ulaşma çabasına karşı korkunç bir ihanet tuzağına düşürülmüş olduğunun farkında değildi. Yine farkında değildi ki, «Değişen dünya koşulları altında, Türkiye bugün yerinde sayan değil, yıldan yıla daha da gerileyen ülkelerden biri haline gelmekteydi.»[1] Yasaya saygı diye bir şey bellemişti, onun öte bir şey düşünemiyordu. Oysa, yasaların, çoğu zaman, bir azınlığın, egemen sınıfın çıkarı doğrultusunda kotarılmış bir buyruklar ve yasaklar belgesi olabileceğini aklının kenarından bile geçirmiyordu. Bilemiyordu ki :

Suç yoktur
İnsanlar olmasa
İnsanların aptal yasaları olmasa
Suç daha yoktur.

Dağlarca — (Hadi)

---

[1] *N. Nadi : Eksik Olan, Cumhuriyet, 12.4.1970.*

Bu genç, *büyük* bellediklerinde *hamiyet,* yani yurtseverlik arıyordu. Oysa, elli yıl öncesinin gazetecisi Mahmut Sadık'ın dediği gibi, hamiyetin «yine halk içinde fakr-ü zaruretle geçinen, büyükler nazarında pek küçük görünen sınıfta bulunabileceğini anlamıyordu, anlamıyordu da *hamiyetli,* gayretli denilen tabakadan yükseklere, devletlliere, fahametlilere doğru çıkıldıkça hamiyetten eser kalmadığını göremiyordu.»[2]

İngiliz politika adamı William Pitt, «Yasaların bittiği yerde zorbalık başlar» demiş. Peki ama, yasaların başladığı yerde boy veren zorbalıklara ne demeli? Ya, yasaların getirdiği zorbalıklar, kimi zaman, götürdüklerinden daha baskın olmaz, olamaz mı? Çünkü, Montesquieu'den bu yana herkes bilir ki : «bir şey yasadır diye doğru olmaz, doğru olduğu için yasa olmalıdır.»

Yasaların her zaman doğruyu yansıtmadıklarını, yansıtmaktan uzak olabileceklerini biliyoruz. İnsanlık tarihinde, Solon'lar, Lykurgos'lar gibi yasacılar, insanüstü birer varlık olarak gösterilir. Ama, bütün yasacılar onlar gibi erdemli kişiler midir? Son yirmi beş yılın Türk yasacılarını yakından tanımış olmak, hele okul sıralarında yanyana, dirsek dirseğe oturduğumuz arkadaşların sınıfsal ve kişisel çıkar yolunda gelişen politik hayat ve düşünce grafiklerini yakından izlemiş olmak, bu konuda kötümserliği seçme hakkını veriyor bize, hem de bol bol.

Bütün bunları hesaba katınca, yargıç, savcı ve polis gibi yasa uygulayıcılarının yasa saygısı, yasaları uygulama kaygısı yanında, göz önünden kaçırmamaları gereken bir şey var : insan hayatının değeri, yasalardan da üstün olan değeri.

Takvimden Yapraklar, s. 43, 1908.

İsviçreli romancı C. F. Ramuz, bu gerçeği *Kötü Ruhun Saltanatı* adlı romanında bakın nasıl dile getiriyor : Romanın isimsiz kahramanı olan köylüler, «Önce şöyle diyorlardı kendi kendilerine : Hayatımıza bile malolsa, yasa dediğimiz şeye bağlı kalmalıyız. Şimdiyse şöyle diyorlar : Hayat belki de yasadan daha değerli bir şeydir.»

Bir polis, ne denli güçlü bir görev duygusuna sahip olursa olsun, insan hayatına yasadan daha çok, hiç değilse yasa kadar, değer vermedikçe hiçbir davranışında doğru, haklı ve dürüst olamaz.

o

YAŞAR KEMAL

AĞRI DAĞI EFSANESİ

Cem Yayınevi
7,5 TL.

o

HENRİ BARBUSSE

ATEŞ
(Roman)
Öncü Yayınevi
20 TL.

o

HÜSEYİN AVNİ ŞANDA

REAYA VE KÖYLÜ

Habora Yayınevi
8 TL.

Yazılmamış bir kitabın önsözü :

Bir Doğru

Ferit Edgü

Bir «Doğru» olarak doğmamıştı. Doğru olmayı seçmişti. (Çok az şey seçmişti yaşamı boyu, bu onlardan biriydi.) Doğru olmayı seçmişti çelişkilerinin, yanlış adımlarının, yanılmalarının, aldatmalarının (kendi kendini) ve aldatılmalarının bilincinde. Büyük bir sözcükle, tüm varlığıyla seçmişti «Doğru» olmayı.

Bu toplumda, bu dünyada «Doğru» olmayı seçmek! Ne çılgınlık! Ne romantizm!

Bugün, nerede yaşarsanız yaaşyın, ister Doğu'da, ister Batı'da bir «Doğru» olarak yaşamak kolay değildir. Güç de değildir. İmkânsızdır.

İmkânsızı seçmişti. (İlk imkânsızı seçişi değildi bu.)

Aragon, dergisinde Nazım'ın son romanını *(Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim)* yayınlarken, adını değiştirmesini istemişti Nazım'dan.

Aragon'un önerdiği ad : *Romantikler*'di.

Nazım, belleğim yanıltmıyorsa eğer şu anda beni, güçlükle kabullenmişti *Romantikler* başlığını.

Fransa'da, Aragon'un dergisinde, sonra da kitap olarak bu başlıkla yayınlandı Nazım'ın son romanı.

Aragon haklıydı. Nazım'ın romanında (bir romansa eğer bu) anlattığı kişiler, Aragon'un bu sözcüğe verdiği anlamda gerçekten birer romantik değillerse nedirler?

Devrimci herşeyden önce, içinde yaşadığı düzenden, içinde yaşadığı dünyadan umutsuzluğa kapılan kişidir. Onun,

dünyayı değiştirmek isteminin motoru da bu derin umutsuzluğudur.

Sanırım devrimci, mistikten bu noktada ayrılıyor. (Gerçekte bir çok nokta var ikisini birleştiren.) Devrimci umutsuzluğu kabullenmiyor. Eylemiyle umutsuzluğunu aşacağına inanıyor. Genellikle yanılgılarını kabullenmemesinin nedeni de burda saklı olsa gerek. Devrimciyi umutsuzluktan kurtaran, gerçekte eylemi değil, eylemine olan inançtır. Bunun içindir ki inançsız devrimcilerin dramı, tanrıtanımaz mistiğin dramından daha yüklüdür. Anlama gelince, hangisi ağır basar, bunu bilmiyorum.

Bir gün bana şöyle dedi : «Shakespeare'i seviyor musun? Niçin?» Bir karşılık bulamadım. Oysa Rusların Shakespeare'ini de, Japonların Shakespeare'ini de, Wells'inkini de, Brooks'unkini de, Planchon'unkini de görmüştüm. Ben de «Shakespeare çağdaşım» diyordum. Kitabıma konu aldığım bu kişi, sorusu önünde cevapsız kalışımı görünce şöyle devam etti : «Bütün yaşamım boyu tiksindim bu adamdan — Shakespeare'den. Ama bir gün, oyunlarından birinde şöyle bir cümle okudum : *Umutsuzluğum yepyeni bir yaşam doğuruyor.* O gün gönlümü verdim bu ozana.»

Bilmiyorum mistiğin dinlenme anları oluyor mu?

Doğrunun dinlenme anı yoktur.

O, «Bu yaşadığımız dünya mümkün olan tek dünya değildir» diyen (Klee) ve Yeni Dünya'nın gerçekleşmesine çalışırken, umudu ve umutsuzluğu genellikle aynı anda yaşayan, ama hiçbir kez umutsuzluğa boyun eğmeyendir.

Sözlüklerinden umutsuzluk sözcüğünü silmiş devrimciler «Doğrular» değil, mekanik bir düşünce yapısına sahip kişilerdir.

Bu da oluyormuş demek, demeyin. Çevirin gözlerinizi, çevrenize bakın bir.

«Doğru», devrimci düşünceyi devinen düşünce olarak görüyor. Bu devinen düşünce, içinde umudu da, umutsuzluğu da gizler. Mekanik devrimciyle, zaman içinde, bir mekânda karşılaşması olmıyacak şey değildir. Ama bu salt bir rastlantıdır.

Bunun içindir ki buluşur buluşmaz ayrılırlar birbirlerinden. Devrimci söverek, «Doğru» gülerek.

«Doğru» nun dramı bu buluşup - ayrılmalar değildir (buna mahkûm olduğunu bilir çünkü). Onun dramı, özellikle günümüzde, bir inanca bir mutlağa inanır gibi inanamamasıdır.

Onu ayrı kılan, ama aynı zamanda «Doğru» kılan da budur.

«Doğru» ister istemez bir devrimci olarak bitirecektir yaşamını. Ama savaş alanında, yada kaldırımlarda (hoş bugün iki sözcük de aynı anlama geliyor) gözleri açık olarak ölecektir. Kimisine göre, bu onun kaçınılmaz yazgısıdır. (Hiç değilse bugün.) Kimisine göre ise, bunda şaşılacak bir şey yoktur : Bunu kendisi seçmiştir.

Doğrudur. O kendi kendini sürekli olarak sorguya çeker. Kendi kendine karşılıklar verir. Ama verdiği karşılıklar hiçbir zaman doyurmaz, kandırmaz, inandırmaz onu. Doğrusu istenirse, aradığı tam, yüzde yüz, kesin bir karşılık da değildir. Gerçekte istediği, soruyu açık - seçik ortaya koymaktır. Verdiği karşılıklar bile birer sorudur. Sorularla, soruların çevresinde, soruların içinde arar kendini.

«Doğru» da bir bireydir eninde sonunda. Bütün bireyler gibi, toplumsal bir birey. Bunu yadsımaz. Tam tersine, bunun bilincindedir. Bir birey olarak, seçmesini yapmış bir yurttaş olarak sorumluluğundan sözeder. Zaten sorumluluktan sözetmeseydi «Doğru» olmazdı.

Bir noktaya geldik. Onun yaşamını anlatmadan önce,

cesaretimi toplayıp şu sözü söylemem gerekiyor : Sözcüğün yalın anlamında, yalnız «Doğru» dur devrimci olan.

Doğru olmadan devrimci olmayı seçenler ondan daha ileri gidebilirler. Gittikleri görülmüştür. Hangi alanda mı? Gözü kapalı cesarette. Yıkmada. Dağa çıkmada. Zındana girmede. Acı çekmede... Bütün bunlar mümkündür. Ama özellikle alıklıkta daha ileri giderler. İnsanoğluna duydukları nefrette daha ileri giderler. Özellikle de zorbalıkta, bağnazlıkta ve tabiî işkencede.

Ona «Doğru» dedim. «Bir Doğru». Adını vermek istemedi. Sizler, kendi adınızı ona veresiniz istedi. Böylesi bir umuda, kendisinde hak görüyordu.

o

JEAN-PAUL SARTRE

GİZLİLİK

Habora Yayınevi

10 TL.

o

MEHMET SEYDA

YANARTAŞ
(Roman)

Ararat Yayınevi

10 TL.

Anadolu Garajı

Samim Kocagöz

Son iki yıldır edebiyatımızda hikâyeye yine bir canlılık geldi. 1969'da bir hayli hikâye kitabı okuduk. Değişik tutumda, değişik biçimde hikâyeler ortaya koyan eski yeni yazarlar, kitaplariyle kitaplıklarımızı zenginleştiriyorlar. Ne değin değişik açıdan, değişik tutumla hikâye yazsak, konularımız değişmiyor. Değişme olanağı da yok. Sade hikâyenin mi, sanatın konusu değişmez : İnsan, insanların biraraya geldiği toplum ve insanın, toplumun sorunları.

Geçen yılın hikâye ve hikâyecileri üzerine yapılan tartışmaları var. Bu tartışmalar; sendin, bendim'e döküldü mü, tatsız oluyor. Kişilere saldırmayı bir yana bırakıp ortaya eser koymalı, konan eserler üzerinde düşünüp yazışmalı. Son aylarda — geçen yıl da diyelim — hikâye kitapları üzerinde önde gelen eleştirmenlerimiz epeyce yazı yazdılar. Ama bazı yeni yetme hikâyeciyim diye ortalığa çıkan — belki de gerçekten hikâyeci de olabilirler — yazarlar, filanca ödül alır mı, falanca hikâyeci sayılır mı? gibisine işi kavgaya dek götürdüler ki bu yersizdi. Yazarım, hikâye yazarım, roman yazarım, şiir yazar şairim diyen her sanatçı bilir ki, klik kurmakla, bir derginin çevresinde toplanıp, gayriye küfretmekle eseri kalıcı, güzel, yada iyi olamaz. Bir sanat eseri için en büyük değer ölçüsü, ZAMANDIR. Usta eleştirici de bir eserin zamana dayanıp dayanamıyacağını kestirebilen kişidir bir bakıma. Bunun en canlı örneği, 1969 yılı içinde girişilen Kemal Tahir'in romanlarının en önde gelen eleştiricilerimiz tarafından tartışılmasıdır. Bu tartışma-

lardan şu sonucu çıkarabiliriz : Usta bir yazar olan Kemal Tahir, son romanları ile tarih bilimi karşısında bir çıkmaza düşmüştür. ZAMANLA tarih bilimi açısından romanlarının dayanıksızlığı ortaya çıkacaktır. Yine bilinen bir kuraldır : Bir yönü ile yazar — hikâyeci, romancı — söyleyecek bir sözü olan kişidir. Ne değin usta anlatıcı olursa olsun, yazarın söyleyeceği söz, bilimsel açıdan tutarlı olmalıdır. Sanat, bilim değildir ama bilimsiz de sanat olmaz.

Fakir Baykurt'un *«Anadolu Garajı»* (Bilgi Yayınevi, 1970), adı altında basılan son hikâye kitabından söz etmeye başlamadan önce, yukarıdaki girişi yapmak zorunluluğunu duydum. Romanlarında ölçülü, kendine özgü bir anlatımı ve anlattıklarında, söylediği sözde usta bir yazara yaraşır tutarlılık gösteren Fakir Baykurt, bu kitabına gelene dek, hikâyelerinde bence romanlarında gösterdiği başarıya ulaşamıyordu. En büyük eksiği, hikâyelerini röportaj havasından kurtaramamasıydı. Oysa yeni hikâyelerinde bu röportaj çizgisinin üstüne çıkmayı başarmış; kendisini köyün, kişilerinin eylem ve sözlerinin tanığı olmaktan kurtarmış. Fakir Baykurt'un yirmi yıl önce hikâyeye başladığı sıralar, hikâyelerini yayınlamadan önce görmüş bir dost olarak bu başarısı, — kendisinin gerçek başarı çizgisinin üstündeki başarısı — beni çok sevindirdi. Ama yine de *Anadolu Garajı*'ndaki hikâyeleri üç bölüme ayırmak zorundayız: 1) Anadolu Garajı, Dağlarda Doğuracağım adlı iki hikâyesi üzerinde duralım : Bu iki hikâyesinin birincisinde bir yönüyle şehir olamayan Ankara'nın öyküsü var. Ölçülü bir hikâye anlatımı ve kuruluşu var. Deliviranlı Arif'in buzağısına — hayvan sevgisi — sevgisi var. Daha geniş anlamlı, başarılı bir hikâye bu. İkincisi, (Dağlarda Doğuracağım) adlı hikâyesi, bir sözcük ile tam hikâye. Fakir'in bunca yazdığı hikâyelerin en başarılısı. Kuruluşu, anlatımı, anlamı eksiksiz. Ko-

nusunu burada söylemeye bile yanaşmam. Konusu, biçimi, bütünü içinde erimiş, yuğrulmuş bu hikâyenin.

2) Biraz önce değindiğim röportaj niteliğini taşıyan hikâyelerini yine bu kitabında sürdürüyor Baykurt : Kırlarımızdaki Keklikler, Heykel, Koyun Kredisi hikâyelerinde olduğu gibi. Ne var ki bu kez, bu tür hikâyelerine — her zamandan çok — ironi katmış. Gerçi, hükûmetin, devletin (mevzuatı) ile köylülerin tutumunun eleştirisi var ama, konular, hikâye olarak kurulmamış sanısını uyandırıyor.

3) Fakir Baykurt, ironiyi bazı hikâyelerinde mizaha götürmüş. Mizah açısından bakınca bu hikâyeleri, edebiyatımızın mizah hikâyesi türünde en başarılılarından saymak gerek. Ben de yıllardan beri, Aziz Nesin'in kişiliğini aşamayan mizah yazarlarını düşünür, Aziz'den, onun havasından ayrı, başka türlü nasıl bir mizah hikâyesi yazabilir bir yazar diye düşünürdüm. Karşılığını Fakir Baykurt'un «Kulobadan Bildiri» adlı hikâyesinde buldum. «Heykel» adlı hikâyesini de bir mizah hikâyesi olarak gösterebilirim. Yazar, bu hikâyelerinde de sorunları, insanı, toplumu ortaya koyarken, çarpıcı olmayı başarıyor.

Sözümüzün başına dönelim : Fakir Baykurt, sözü, söyleyecek sözü olan bir yazar. Söyleyeceklerini, kendisine özgü — röportaj dediğimiz hikâyelerini de katarak — bir biçimde, özellikle tutarlı olarak söylemesini başaran usta bir yazar. Romana verdiği önemi, hikâyeye de vermeli bence. Hikâyelerini, yazı ustalığının tesadüflerine bırakmamalı. Elbette bu söylediklerimin ölçüsü, Fakir Baykurt'un yazarlık çizgisinin doğrultusundadır.

Edebiyatımızda Kadın

Rauf Mutluay

Çok geniş sınırlı bir konferans konusuydu benim için; bütün çağrışımlardan yararlanarak, başlangıcından yola çıkıp bugüne getiren bir özetin gerektirdiği taramayı yaparak uğraşmıştım bir süre. Bir konuşmanın, dinleyici sabırlarıyla koşullanan çerçevesi içinde bir kısmını kullandım derlediğim bilginin. Tarihsel ve toplumsal kaderimizin değiştirdiği çizgide kadının edebiyatımızda nasıl silik ve önemsiz bir rolle yetindiğini, hattâ ilk örneklerdeki olumlu niteliğinden islâmlık sonrasında nasıl yoksun kaldığını belirtmeye çalıştım. Sonra iyice eğildim bu konuya. Şimdi elimde zaman boyunca izlediğim etraflı ve çok cepheli bir malzeme zenginliği var. Eserlerimizdeki kadın kahramanlarla başlayan, edebiyatımızda kadını konu edinen görüş açılarını belirten, yazar kadınlarımızı inceleyen bir çalışmaya doğru genişleyen merak araştırması. Burada ilk bir iki örnek üzerinde duracağım.

Soyluluk geleneğine yaslanan en eski Orta Asya hayatından bize kalan yazılı belgelerde kadının yeri yok. Oğuzname özetinde ise birer ışıkla gökten gelen iki kadın - ana motifine rastlıyoruz. «Ay Kağan» gibi kutsanan bu ilk örneklerin, Oğuz'a çocuklar doğurmaktan başka görev ve etkilerinden söz edilmez. Tarih kaynakları ise Göktürk ve öteki Türk hakanlarının Çin'den gönderilmesini istedikleri kadınlara fazlasıyla önem verdiklerini gösteriyor. Herhalde ipek ülkesinden uygun armağanlarla birlikte gelen bu ince kadınların göçebe kavim uygarlığında ayrı bir değeri olma-

lıdır.

Türk kadınının değerine uygun kişilikte yaşatıldığı ilk eserimiz Dede Korkut kitabıdır. İslâmlık etkisine karşın doğu Anadolu topraklarındaki özgür yaşantılarını sürdüren boyların arasında yayılan bu hikâyelerde, çok canlı ve etkili kadın tiplerine rastlıyoruz. Destansı niteliğini yitirmemiş bu manzum - mensur on iki hikâyede sağduyunun, sevginin, özgeçinin, inancın, onurlu direnişin, analığın, aşkın, sabrın, dayanışmanın... doruklarını belirleyen kadın örnekleri var. Dikkati çeken yanlardan biri önsözde kadınlara ayrıca yer verilmesi, onların dört bölüğe ayrılması konusunda ileri sürülen savlardır : «...Dede Korkut dilinden ozan aydur : Karılar dört türlüdür. Birisi solduran solduran soptur; birisi dolduran toptur. Birisi evin dayağıdır (destek, direk); birisi ne kadar dersen bayağıdır..»

Dirse Hanın karısı «evin dayağı» olan en iyi örneklerden biridir. «Han kızı», «dişi ehli».. diye anıldığı yerler dışında bir yerde eşi onu şöyle tanımlar : «Beri gel başım bahtı, evim tahtı — Evden yürüyende selvi boylum — Topuğunda sarmasınca kara saçlım — Kurulu yaya benzer çatma kaşlım — Koşa (çift) badem sığmayan dar ağızlım — Güz almasına benzer al yanaklım — Kavunum, yemişim, düvleğim» — Kadınım, direğim, devliğim..». Divan şiirinin soyutlanan bütün mazmunlarını burada gerçek ve doğal yaşantıya bağlı canlı nitelikler olarak görüyoruz. Son satırın okunuş değişikliği iki ayrı teklif getirmektedir. Bilimsel doğru ne olursa olsun, ben «Kadınım, direğim, devliğim» sözüne o kadar candan alıştım ki. Üstelik hikâyenin geri kalan kısmında hatunun yaptıkları, erkeğinin bütün hatalarını, hızlı yanılgılarını, kof gururunu gideren olumlu katkılardır.

Bamsı Beyrek hikâyesindeki Banı Çiçek, her çeşit güç

gösterisinde erkeğiyle yarışabilir; hileli bir tutuşla yendiği andan sonra da eşinin bütün kaderine ortak olur. Şüphesiz Odysseus'dan gelen, hemen hemen Penelopia'ya benzeyen bir kişiliğin sahibidir. Sevgisini seçme hakkına sahip, onu korumakta kararlı, inançlı ve dirençli bir kadın örneği. Dede Korkut'un övdüğü cinsten.

Ama en iyisi Deli Dumrul'un adı verilmeyen eşidir. Bu da bir yunan mitosundan geliyor. Alkestis'in ölüme razı olarak eşini kurtaran özgeçisi, burada çok yerli ve güçlü bir biçime dönüşür. «Hasretlim», «Yâd kızı helâlim» dediği karısı Dumrul'a niçin anasının babasının canını istediğini sorar. Erkeğinin «Gözün kimi tutarsa — Gönlün kimi severse — Sen ona var» diye ayrılmak isteğine şöyle cevap verir : «Ne dersin, ne söylersin — Göz açuban gördüğüm — Gönül verip sevdiğim — Koç yiğidim, şah yiğidim..» «Karşı yatan kara dağları — Senden sonra ben neylerim..». Burada eşi bulunmaz bir sevgi yarışı başlar; tanrı'nın bile hoşuna giden türden bir özgeçi güzelliği. Azrail tanrı buyruğuyla yüz kırk yıl ömür verir sevgililere. Gençliğin ve aşkın b k değeri, yürek temizliğiyle karşılıklı güvenin paha biçlm güzelliği onaylanır.

Yüzyıllarca sürecek bir mazmunlar tasviri başlar sonra. Divan edebiyatında kadını över görünürken şairane buluş yeniliklerinden başka şey düşünmeyen hayatsız şair, ölü bir nitelikler toplamında birikir. Kerem'in Aslı'sı, halk hikâyelerinin Selvi Han'ı, Zeliha'sı ne kadar gerçekse şiirimizdeki kadın da o kadar sıfatlar bileşiminde cansızdır. Karacaoğlan'ın adını andığı bir iki kişi (Elif..), Köroğlu'nun Döne'si.. hemen biricik örneklerdir. Kafes ve harem kapalılığında kadını haksız bırakan bir şeriat düzenidir sürüp giden. Ama söz gelimi yüzlerce kadının doldurduğu saray hayatında bir Hürrem'in, bir Kösem'in arzulara odak olan güç-

leri tarih olaylarında etki olabilir, edebiyata yansımaz, insansız edebiyatımızın anıları olarak kalır.

Tanzimat sonrasında önce esir kızlar, sonra konak hanımları çıkar karşımıza. Yavaş yavaş da kadın yazarlarımızın eserleri. Edebiyatımız da, hayatımız da kadın değerinin tanınmasıyla zenginleşir, gelişir. Çünkü bu insanlık bilincinin gereğidir. Yeni bir ahlâkı savunan T. Fikret, «Elbet sefil olursa kadın, alçalır beşer» diyerek, yeni döneme adım atar.

(Bitmedi)

o

100 SORUDA FRANSIZ İHTİLÂLİ

Doç. Dr. Ragıp Sarıca

Gerçek Yayınevi

8 TL.

o

100 SORUDA FELSEFE ELKİTABI

Selâhattin Hilâv

Gerçek Yayınevi

10 TL.

o

James Baldwin

KARA YABANCI

(Roman)

Ağaoğlu Yayınevi

20 TL.

Örgütlenmede İlk Adım

A. Teleme

Devlet kapısında işi olup da ecel teri dökmeden işini bitiren yurttaşa pek az rastlarsınız. Evde sokakta, vapurda, otobüste durup dururken dert yanmaya başlıyan, tanısın tanımasın — hele bir de yumuşak buldu mu — yanında önünde kimi bulsa yana yakıla, oflıya sızlıya şu bu dairedeki yetkili memurun marifetlerinden, bugün git yarın gel'lerinden söz eden nice nice bağrı yanıklara rastlamışsınızdır siz de benim gibi. Bu, bizim millî bir geleneğimiz olmuştur âdeta. Vergi dairesine gidip verginizi mi yatıracaksınız, ananızdan emdiğiniz süt burnunuzdan gelir. Banko önünde beklersiniz, yetkili memurun arkadaşıyla özel konuşmasını bitirip de yüzünüze bakmaya yanaşmadığı çok olmuştur. Hele bir de, kuyruk olmuş yurttaşların sırasını çiğneyip, araya sokuşturulan sırasız işler yok mu, sizi çileden çıkarır. Ama ses edemezsiniz. Memurun öfkesini üstünüze çektiniz mi, hapı yuttunuz demektir.

Nedir bu, büyüğünden küçüğüne, hademesinden şefine kadar resmî daire görevlilerine bir değişmez huy, bir katılaşmış alışkanlık halinde musallat olmuş terslik, umursamazlığın nedeni? Ellerine geçen maaşın azlığı mı, özel hayatlarının türlü dertlerini çalıştıkları dairenin dışında bırakamıyacak kadar iradesizlikleri mi, meslek sevgisinden yoksunluk mu, sorumluluk duygusunun yokluğu mu, kendini beğenmişlik mi? Belki bunların bir kısmı, belki de hepsi. Ayrıca memur sayısının azlığı, işlerin çokluğu da var işin içinde, tabiî. Ama, işin aslı, bana kalırsa, devlet görevinin

ne olduğunu bilmezliktir. İngilizce memura *civil servant* denir. Servant hizmetçi demektir. Devlet memurluğu bir kamusal hizmetçiliktir. Yani memur, yurttaşın buyruğunda, onun işini yapmak zorunda olan bir adamdır. Maaşını, gördüğü hizmet karşılığında devletten alır.

Avrupa üniversitelerinde, özellikle Amerikan kolejlerinde, gerek özel, gerek kamusal görevlerde, görevlilerin yurttaşlara nasıl davranmaları gerektiğini öğreten dersler programlarında yer almaktadır. Her şeyin başında iş sahiplerine güler yüz göstermek bir memurun ilk işi olmalıdır.

Fransa, İkinci Dünya Savaşından bitkin çıkmıştı. Bütün kamu kurumları perişan durumdaydı. Almanlar kaçarken her şeyi yakıp yıkmışlardı. Paris, kurtuluşunu çılgın sevinçler içinde kutlarken, yeniden işe başlıyan bir sürü dairede oturacak iskemle, yazacak kâğıt kalem yoktu. Basında herkes bir örgütlenmekten söz edip duruyordu. Bu yokluklar içinde Paris'in kenar semtlerinden birinin postahanesi kapılarını yurttaşlara açıyordu bir sabah. Bir havale gişesinin ardında bir kadın memur göründü. Gelip yerine oturdu. Yüzünde yeniden doğuşun mutluluğunu yansıtan bir bahar gülüşü vardı. Gişeyi açtı ve bekleyenlerin önüne, kendi parasıyla aldığı bir hokka kalem sürdü. İşte, Fransa'nın örgütlenmesi, bu gülümseme, bu içten gelen görev aşkıyla gişenin önüne konan hokka kalemle yeniden başlamıştı. Örgütlenme, bir gönül işiydi her şeyden önce. Dışıan çok, içten gelen bir şeydi, bir sorumluluk, bir yararlı olmak duygusuydu. Bu olayı anlatan bir Fransız yazarıydı. Bu ufak tefek, bahar gülüşlü genç memuru Fransa'nın savaş boyunca yoksun kaldığı örgütün ilk temel atıcısı olarak selâmlıyordu.

Evet, görülüyor ki, örgütlenme her şeyden önce in-

sanın içinde başlıyan bir istek, bir görev bilincidir.

Bizde yok mu böylesi bilinçli görevliler? Var, elbet. Belki devlet makinası ayakta duruyorsa, bunlarla duruyordur. Bunlardan birini gözlerinizle görmek ve içinizin karanlığını bir anda günlük güneşliğe çevirmek isterseniz, Sirkeci'de Emekli Sandığı İrtibat Müdürlüğünün üst katına çıkın, orada karşıki küçük odalardan birinde bir masa başında, orta yaşlı, güler yüzlü, şişmanca bir hanım görevli görecek, iyi niyetin, görev bilincinin en soylu örneğini bulacaksınız onda. Emekli maaşı gibi girdisi çıktışı hayli çetrefil olan bir işin bütün ağırlığı altında, yüzünden gülümseme ve tabiî bir şefkat eksilmeden, masası başına üşüşen çoğunluğu yaşlı, titrek, ürkek insanlara titiz bir saygı göstererek, işlerini bir çırpıda yapıp, kadınlı erkekli bütün iş sahiplerine iyi niyetin cömert yüzünü gösteren Nimet Erhan'a Türkiye'nin örgütlenme gönüllüsü olarak selâm olsun.

o

Kemal Bilbaşar

AY TUTULDUĞU GECE

(Roman)

Tekin Yayınevi

10 TL.

Düşünceler

Diderot

Hangi ülkede olursa olsun, hükümdarın gücü sınırlanmalı, hem de sürekli olarak sınırlanmalıdır. Çözümü güç olan sorun, bir ulusa yasalar, hattâ iyi yasalar vermek değil, bu yasaların hükümdar tarafından çiğnenmesini önlemektir.

o

Özgürlük kavramı üstünde açık seçik bir düşünceye varmak gerekir. Bir yurttaş yasaların yasakladığı bir şeyi yaparsa, artık özgürlüğünü yitirir elbette. Ama, bunu bir yurttaş değil de bir hükümdar yapacak olursa, özgürlüğü kalır mı? Kalırsa, o zaman, bir tek kişi özgür, bütün yurttaşlar köle olur. Bundan şu sonuç çıkarılabilir kanımca : Bütünün özgürlüğü bir tek kişinin köleliği ile başlar.

o

Cinayetleri önlemenin yolları :

1. Hayalî cinayetler yaratmamak,
2. İnsanları mutlu kılmak,
3. Çıkarlarının ne olduğunu onlara anlatmak,
4. Tembelliğe engel olmak,
5. Ceza yasalarını yumuşatmak...

o

Öteden beri öyle gelir ki bana, insanlar, genel olarak, hayatlarını kaybetmektense onurlarını, paralarını kaybet-

mektense hayatlarını tehlikeye atmaya razıdırlar. Onur az sayıda insanları harekete getirir, mutlu olmayan hayat da onlar için hiç bir anlam taşımaz. Onun için, para cezalarını daha sık vermelidir.

o

Bizi sevmeyen bir vatanı sevmek olacak şey değildir. Mutluluk üstüne kurulmamış yurtseverlik, ister istemez söner.

o

Hayatlarını sakınmayan bin kişi, paralarını sakınan onbin kişiye bedeldir.

o

Büyük yetenekli insanlar talihin tersliğine uğrarlar çoğu zaman, bolluğa kavuştular mı yararsız oluverirler. Bolluk, rahatlık uyuşukları, bozulmuş zenginleri ve kötü adamları yüksek mevkilere çıkarır.

(Çeviren : A. Teleme)

Enstitülerin Köylü Olanı

«Örnek insan Orhan Burian'a»

Talayhan Soytürk

«Köy Enstitüleri bu yıl ilk toplu mezunlarını veriyor. Tarım, Sağlık, Ulaştırma, Maliye, Millî Savunma Bakanlıkları — kimi Millî Eğitim Bakanlığı ile elele, kimisi yanyana — eğitimciliği programları içine alıyor, yurt için kendi bakımlarından gerekli elemanları çocuktan yetiştirmeye çalışıyorlar. (...) Tek bir programa göre düzenlenen okulların ülkemiz yapısına uymadığını, başta öğretmen okulları acı acı öğretti, gösterdi bize. Mezun verdiler, gene de köylerimiz öğretmensiz kaldı! Bu boşluğu doldurmak için girişilen türlü ve uzun deneylerin yemişi (olgun dedirtecek denli umut veren yemişi) Köy Enstitüleridir. Köy çocuğunu köyünde gibi yetiştirmeyi, görüş çerçevesini değiştirmeden yaşadığı ortamı yenileştirmeyi esas tutan bu okullar, köylerde olmayıp olması gereken ne varsa hepsini pratik olarak öğretiyordu. (...) Köy Enstitüleri, bugünün gereksinimi göz önüne alınarak kurulmuş en etkili geçit okullardan biridir. Görevini bitirdiği gün, ya yaşamını tamamlamış olacak yada özünü değiştirerek günün koşullarına uygun bir biçime dönüşecektir. Böylece Köy Enstitüleri, ülkemizde en elverişli ve etkili bir ilköğretim plânını etraflıca gerçekleştirmiş olacaktır.» (Orhan Burian — 1944)

Yurdumuzun belirli birkaç bölgesinde açılmış bulunan «Eğitmen Kursları» nın tarla, bahçe ziraatı, bağcılık, ağaçlandırma, fidancılık; yol, köprü, konut yapımı; hayvancılık,

arıcılık gibi iş dallarındaki çalışmaları gene de yurdun bozkır gerçekleri önünde yeterli sayılamazdı. Bu nedenle köy öğretmen okullarını da içine alan daha geniş programlı, bilimsel eğitim ilkelerini içeren yaygın öğretim kurumlarına gereksinim duyulması tabiî idi. İşte bu amaçla açılmış olan öğretim kurumlarına «Köy Enstitüleri» adı verildi. Yıl 1940. Köy Enstitüleri, 1940 - 1946 yılları arasında en verimli dönemini yaşadı. Bu tarihten sonra hükümetlerin, bakanlık yöneticilerinin ters tutumları, yanlış düşün saplantıları, ayrıca yan baskılar sonucu köy enstitüleri çalışamaz duruma getirildi. Kimi öğretmenler başka göreve atandılar, kimileri de karalanmak istendi. Sonuç olarak 4 şubat 1954 günü yürürlüğe giren 6234 sayılı kanunla köy enstitüleri ilköğretmen okulları ile birleştirildi.

Yukarıda özetini verdiğimiz bu ulusal eğitim kurumlarının kurucuları İsmail Hakkı Tonguç ile Hasan Âli Yücel'dir. Ve bu ülküye kendilerini adamış yüzlerce eğitmen, yüzlerce öğretmen!. 17 nisan 1970, köy enstitülerinin 30 uncu kuruluş günüdür. Gene 1970, Tonguç Baba'nın 10 uncu, Yücel'in ise 9 uncu yıllarıdır aramızdan ayrılışlarının..

Hasan-Âli Yücel, yurdunun ve bu ülke insanlarının tüm sorunlarına hümanist açıdan bakarken, kendisini hiç bir süreç ütopik bir duygusallığa kaptırmamıştır. Ulusal eğitime bir öğretmen olarak katıldığı 1922 yılından Orta Öğretim Genel Müdürü olduğu 1933 yılına değin onun eğitimin her dalında bir işçi gibi çalıştığını, didindiğini görürüz. Bu tarihten sonraki çalışmalarına bir göz atarsak, O bir eğitim uzmanıdır, eğitbilimcidir, eğitimde devrimcidir, uzak görüşlüdür, bükülmezdir. Ona göre bir program, bir düşün, bir tez yurdunda ne ölçüde uygulanabiliyor ve geçerlilik kazanıyorsa, onun değeri o kadardı. O denli sayılmalıydı!..

«Yücel, bu ülkede sözcüğün cömert su götürmez anlamı ile iş görmüş adamdır. (...) Kabuklarını Yücel'den daha çok kıran, ondan daha yeni düşüncelere ulaşanlarımız vardır elbette; ne var ki, kendi kabuklarını kırmak başka, kendisiyle birlikte onbinlerin, yüzbinlerin kabuklarını kırmak başkadır. Yücel, bu güç işi başarmıştır.» (S. Eyuboğlu. Yeni Ufuklar, şubat - mart 1961)

Onun düşündüğü gibi yaşayan bir birey olduğunu, inandığı doğrularda ödün vermediğini, Türk eğitimine, Türk kültürüne yaptığı katkıların büyük ve yadsınmaz olduğunu burada yinelemeyi, bu nitelikteki insanların yokluğunu duyan bir toplumun kişisi olarak bir insanbilirlik sayarım.

Her türden çıkar kurşununun işleyemiyeceği bir zırhın içinde hep ayakta kalan, hiç bir koşulun eğip bükemiyeceği bir ülkücülüğün temelinde bulunan devingen bir hümanizmi yaşamı boyunca benimsemiş bir insandır Yücel.

Atatürk Türkiyesi ve Türk Ulusu kitaplardan okunarak sevilemez. Bugün uygarlığın doruğuna doğru ilerleyen ülkeler, bu başarıya ulaşmak için neler yapmışlardır? Önce bunu saptayalım! Aydın kişi isek, Anadolu'yu gezeceksin, köylerinde kalacaksın, oralara bir şeyler vereceksin kendinden.. İşte o süreç bu topraklar bize yurt olur, kafamın yol gösterdiği gücümün yoğurduğu benim de bir karış toprağım var diyebilirsin ilkesini, yaşamına dayanak, çalışma felsefesine ışık yapmış bir eğitimci olarak görürüz İsmail Hakkı Tonguç'u.

Köye dayanmıyan, köyden güç almayan örgütlerin verimli, yararlı ve sürekli çalışmalar yapamıyacağı gibi gelişmelerinin de olanak dışı olduğu bir gerçektir savını, O her yerde savunmuş ve uygulamaya çalışmış bir pragmatiktir de. Köylerde eğitim, köyün tüm gereksinimlerine sıkı sıkıya bağlı olmalı; eğitim, öğrenciyi gerçek yaşama bağlamalı;

kendi öz yaşantısının koşullarına uygun doğal biçimde yoğurmaya ve insanca eğitmeye yardım etmelidir diyen Tonguç, bu görüşü ile de Pestalozzi Eğitim Dizgesini benimsemektedir.

Tonguç, İlköğretim Genel Müdürü olarak 1940 yılının başlarında ikibine yakın köye gitmiş, oralarda incelemeler yapmış, köy enstitülerinin kurulması elverişli yöreleri saptamış, izlenimlerini bir raporla Bakanlığa bildirmiş ve başlangıç olmak üzere 16 enstitünün çalışma programını hazırlamıştır..

Eğitbilimciler, Çağımızda üç büyük eğitkenin yetiştiğini kabul etmektedir. Amerika'da John Dewey, Avrupa'da Kerschensteiner, Asya'da Tonguç.

İ. Hakkı Tonguç'un kurduğu, geliştirdiği ve çoğalttığı birer eğitim sitesi olan köy enstitüleri üzerine yazılmışları ve O'nun için söylenmişleri yineliyelim. «Düşümdeki okulların Türkiye'de kurulduğunu görmekteyim.» (J. Dewey), «Türkiye, köy enstitüleri ve halkevleri ile eğitim alanında Amerika'dan ilerde bulunmaktadır.» (M. K. Wofford), «Köy enstitüleri eşsiz bir buluştur. Türk eğitim dizgesinin bu yolda geliştirilmesi çok yararlı olacaktır.» (W. Dicherman).

Sayın Eyuboğlu'nun, Okuryazarlar ve Köy Enstitüleri başlıklı düşündürücü yazısından vereceğim bir kaç örnek, geniş bir okur yazar grubun ve aydın kişi geçinenlerimizin köylü - kentli ikilemini nasıl çözümlediklerini, nasıl görduklerini açık olarak ortaya koymaktadır. Böylesi bir dargörüşlülük, bencillik, köylü fobisi karşısında insan, HADİ CANIM SENDE! deyip geçemiyor.

«Bütün köylüleri okutmak güzel fikir, fakat sonra toprakları kim ekecek? Hayvanları kim güdecek? (...) Daha şehir çocuklarını doğru dürüst okutamıyoruz, kalkmışız

köylüleri okutmaya. (...) Köy enstitülerinde millî ve ahlâkî eğitime az yer veriliyor. Okutmak, yazdırmak, sanat öğretmek güzel, fakat gençliğe kuvvetli bir iman aşılamazsak bunlar faydalı olacak yerde zararlı olur. (...)» (Yeni Ufuklar, Ağustos 1960)

Tonguç Baba, sorunlarımızın salt politik çabalarla çözülüp gerçekleştirilemiyeceğini, kalkınmanın sosyal ve ekonomik bir yapı değişikliği gerektirdiğini, bunun için de etkin bir eğitim dizgesinin köylerden başlatılarak uygulanmasına bağlı olduğu gerçeğine inanmış bir eğitimci idi. Çabalarını, uğraşılarını emekliye ayrılıncaya değin hep bu doğrultuda yürüttü. Ve bu işleri kendisinden daha iyi bilenler (!) ile de yıllarca savaşmak zorunda kaldı.

Türk eğitimine ve Türk kültürüne değerli hizmetleri ile katkıda bulunmuş tüm örnek eğitimcilerimizi saygı ile anarız.

Adalet'in Sesi

Azra Erhat

Bir sevdiğimizi ölüm alıp götürdü mu, avunmak için tek çaremiz onu içimizde yaşatmaktır. Ama ne demek yaşatmak ve nasıl yaşatılır bir ölü? Onu durmadan düşünmek, anmak, gözümüzün önünde canlandırmakla mı? Değil. Bizi karanlık bir çıkmaza götürür bu yol. Sevdiğimiz insan bizden ayrılırken içimize taptaze bir kaynak koyar da öyle gider. Göğsümüzde hep kaynayan bir şeydir bu, basamak basamak yükselir, gelir boğazımızın bir yerinde tıkanıp sıkışıverir, sonra gözlerimizden aşağı sıcacık yaşlarla akar da akar. Durmadan devinen bu kaynak kendi kendini besler sanki, taştıkça boşalır, boşaldıkça yeni baştan dolar. İlk günleri acımızdan yalnız o temizler bizi, zehrimize bir tad bir tatlılık katar, boşluğumuzun dondurucu soğuğuna biraz sıcaklık serper. Ama o çeşmenin suyu gün geçtikçe azalır ve bakarsınız ki, kuruyuvermiştir günün birinde. Yıkamaz, ısıtmaz olmuştur içimizde kavrulmuş bir kütük gibi dikilen yasımızı. İşte o gün boş lâftır artık düşünmek, anmak, göz önüne getirmek. Atmaktan, unutmaktan başka bir çare kalmaz insana, çıkmazın karanlığında yitirmek istemiyorsa kendini. O değildir yaşatmak. Bir ölüyü yaşatmak, onun varlığını kendi varlığımıza eklemek, onun huyunu suyunu kendi huyumuza suyumuza katmak, hayat gezimize onu da ortak etmek demektir. Bu nasıl olur, diyeceksiniz. Olur işte, pekâlâ olur ve sevdiğimiz insandan ayrılmamanın, onu ölümün hiçliğine bırakmayıp yaşamasını sürdürmenin tek yoludur bu. Üstelik olumlu, yapıcı,

yaratıcı bir yoldur, çünkü giden yok olmaz, kalan da kendi benliğine benlik kattığı için olgunlaşır, zenginleşir, bir insanın değil de iki insanın gözleriyle görmeye, içinde hep canlı bir alış verişle düşünmeye alışır, tek insan olarak yapamadığı bir çok şeyleri iki varlığın birleşmesinden artan gücüyle başarır.

Bunları çoktan düşünmüş denemişimdir ben. Ne var ki, geçen gün ölüm Adalet Cimcoz'u aramızdan alıp götürünce, acı acı gülecek oldum bu safça avuntularıma. Haydi, dedim kendi kendime, yaşat bakalım yaşatabilirsen. Yaşat diye ona buna öğüt vermek kolay bir iyimserliğe sapıp işin içinden sıyrılmak değil de nedir? İnsan anasını babasını yaşatabilir içinde, onlardan doğmuşuzdur, onların tohumundan oluşmuştur bütün varlığımız, bin çeşit benzerlik buluruz onlarla bedenimizde, huylarımızda, zevk ve yaşantılarımızda. Ama bir dost? Dostla bağlantımız ne kadar sıkı, yaşantımız ne kadar canlı olursa olsun, kendimizden ayrı bir varlıktır dostun varlığı; birbirimize ne kadar az benzesek o kadar çok çekeriz birbirimizi, tartışan, çatışan dostluklardır en güzelleri. Alış veriştir dostluğun özü esası. Onun içindir ki, daha bir öksüz kalırız dostu yitirince.

Öyleyse? Kanser Adalet'i susturdu, Adalet'in sesi yok oldu, şu yada bu sinema yıldızı sessiz kaldı diye mi dövüneceğiz biz de, Adalet'in arkasından yazı yazan gazete ve magazinler gibi?

Adalet'in sesi neydi? Susup susmadığını, yok olup olmadığını ancak onun ne olduğunu kavramakla kestirebiliriz. Evet, çok yönlü bir sesi vardı Adalet Cimcoz'un. Türkân Şoray'ı da, Hülya Koçyiğit'i de, Belgin Doruk'u da dile getirirdi o. Radyoda sabundan, diş macunundan yada kılık kıyafetten söz etti miydi bir ŞEY söylerdi hepimize. Kulağımızı diker, sesi bir yandan zevkimizi okşarken, öte yan-

dan da sözü söz ve öz olarak çın çın dolaşırdı beynimizin kıvrımlarında, incecik bir gonk gibi bir oraya, bir buraya vurur, bir kıpırtı, bir canlılık uyandırırdı kafamızda. Vurucu, kışkırtıcı bir uyarıcılığı vardı Adalet'in. Sizi gördü mü, bir bakışla sarıverir tepeden tırnağa görüntünüzü, şişmanladınız mı, zayıfladınız mı, elbiseniz yakıştı mı, yakışmadı mı, keyifli misiniz, keyifsiz mi, hemen anlar, hemen de dile getirirdi düşündüğünü : ufacık bir taş atardı size. Ne canım, ne zekâ dolu, doğruya, güzele yönelmiş taşlardı bunlar? Gönlünüz incinmez, acımaz, ama hemen toparlardınız kendi kendinizi, Adalet'in hoşuna gitmeyen neyse, onun için özür diler, düzeltmeye karar verirdiniz içinizden. Her sözü çınlardı uzun uzun kulağınızda, unutamazdınız söylediğin tâ ki gerçekleştiresiniz onu.

Adalet bu sesiyle neler de neler yarattı! Hep öncüydü her alanda. Adını Maya koyduğu Türkiye'nin ilk özel sanat galerisinde oluşturduğu hareket o gün bugün eşine bir daha rastlıyamadığımz topluca bir canlılıktı. Toplucalık Adalet'in özelliğiydi. Evinde bir zamanlar her pazar akşamı, sonra da yılda birkaç kez yaptığı dost toplantılarına hep aynı canlılık mayasını katardı. Bu mayanın etkisi yalnız birkaç aydın yada sanatçıya değildi, sesiyle sözüyle büyük halk topluluklarına değinmesini başarmıştı Adalet. Kardeşi Ferdi Tayfur gibi halktan ve halkçı bir sanatçı kimliğine bürünmesini bilmişti. Aydınlar, sanatçılar yoluyla da halka seslenmenin yolunu aramış ve bulmuştu. Ve onun gibi insancı bir yöntemle. Çünkü, sorarım size, yıllar yılı yerli yabancı yüzlerce sinema yıldızını dile getirmek ne demektir? Kendisi bir stüdyonun karanlığında çalışa çalışa, adının beyaz perdeye yansımasından vaz geçerek sesini vermek ne verimdir, ne alçak gönüllü bir çabadır ve ne denli insan sevgisi, sanat ve toplum sevgisi ister! Adalet hep sevinçle,

eğlene eğlene, güle yaptı bu işi, asıl etkili büyük halk sanatçıları gibi «isimsiz» kalmayı, bu tutumun derin anlamı üstünde hiç düşünür görünmeden benimsedi. Çınlayan gülüşünü ne candan bağışlardı Adalet! Çağımızın en büyük, en çığır açıcı iki sanatçısını, Brecht ile Kafka'yı aynı umursamaz, önemsemez gülümsemeyle armağan etmişti türkçemize. Çeviri mi? Çeviri neydi ki Adalet için, makinesine gide gele, bir karınca çevikliğiyle ve bir arı uçarılığıyla üstesinden gelirdi en ağır işlerin.

Ne güzel insandı Adalet Cimcoz! Ve şimdi ağlayarak sorarım size, bu insan aramızdan gitti, oysa gitmemesi gerekir, bu insanı nasıl yaşatacağız? Adalet bunu bize kendi söyledi : mezarının üstüne toprak dökülürken radyoda sesi İstanbul'u temiz tutmaya çağırıyordu kadınlarımızı. Dediğini yapacağız, biz kadınlar Adalet'in sesini içimizde canlı tutabildiğimiz sürece ve orantıda kadın ve insan olabiliriz. Kendimizin ve çevremizin mutluluğu da bu başarımıza bağlıdır.

Gelin hep birlikte Adalet'in sesini yaşatalım!

o

Hasan Hüseyin

KIZILIRMAK

(Şiirler)
2. Baskı

7,5 TL.

Anadolu Türkçesi XXXV.

İsmet Zeki Eyüboğlu

AFACAN, AFYON, BALYA, BARUT, BASİT, ERDEM, KÂHYA, KAHVE, HIRT ÇIKARMAK, KOŞUL, ISPANAK, MAĞARA, UYUMAK, YEĞNİK, YİĞİT, CECİM, RENDE....

Afacan, anlayışlı, yaramaz, yerinde durmaz çocuk anlamına gelen bu söz için Şemseddin Sami farsça *âfet-i can* (çok güzel, güzelliğiyle başa iş açan) sözünden gelir diyor. Almanca *schlingel,* fransızca *espiègle,* lâtince *lascivus* (uçarı, çok hareektli) gibi karşılıkları vardır. Bu söz, türkçe *eve cen, ivecen* sözünden geliyor. Çok hareketli, yerinde durmaz, aceleci demektir.

Afyon, farsça *efyûn,* lâtince *opium,* grekçe *opion,* almanca *opium,* fransızca *opium.* Lâtin - grek dillerinden gelmedir. Arap - acem dillerinde *p* harfinin *f* yerine dönüştüğü çok görülür. *Plato, Flâtun, Eflâtun, Felâtun* sözlerinde olduğu gibi. *Opium, opion* sözü de *ofyum, ofyun, efyun, afyon* biçimine girmiştir. Kökü adı geçen dillerde ortaktır.

Balya, fransızca *balle, ballot,* almanca *ballen* sözleri yumak yaparak bağlamak, demet yapmak anlamındadır. İtalyancada da öyle. Dilimize o dillerden geçmiştir. Ayrıca denk (eşya dengi) karşılığı da vardır.

Barut, almanca *pulver,* fransızca *poudre,* lâtince *pulvis* sözleri *toz, kırıntı, ağaç tozu* karşılığıdır. Sonradan dilimizdeki *barut* anlamını kazanmıştır. Farsçada *bârût,* arap-

çada *bârûd* denir. Yunanca *baroutes* sözünün arapçalaşmışıdır ki o dilde de *toz, kırıntı* demektir.

Basit, almanca *einfach,* fransızca *simple, facile,* lâtince *simplex, facilis* sözleri *kolay* anlamına gelir. Arapçada *besatet* (düz olan, yalın) sözünden türeme *basit.* O dilde de *kolay, sade* karşılığıdır. Dilimize arapçadan geçmiştir.

Erdem, eski türkçede *erdem, irdem. Er* sözünün *dem* ekiyle birleşmesinden. *Er* sözü *erkek, dem* eki arapça-farsçada *yay-i nisbi* denen *î* karşılığıdır. *Er-kek'e yaraşan, yakışan* demektir. Nitekim eski türkçede *tanrı-dem* sözü de *ilâhî* karşılığıdır. Lâtince *vir-tus. Vir* erkek, *tus* ise ektir. Erkeğe yaraşan anlamına gelir. Arap dilinde *el-fazl* sözü *erdem* karşılığı olup erkeklerin giydiği giysinin adıdır. Moğol dilinde *erdem,* mançu dilinde *erdemu* eşanlamlıdır. Lâtinceden fransızcaya *vertu* olarak geçmiş, alman dilinde *tugend,* farsçada, arapçada eş kökten gelme *fazilet.*

Kâhya, farsça *kedhudâ* sözünden gelir. Bir işin, bir çevrenin başında bulunan, işleri yöneten, gözeten demektir. Nitekim farsçada *huda, hudavend* sözleri kök bakımından *efendi* sözünü karşılar. Almanca *hausmeister* (evin başkanı), *obmann,* fransızca *majordome* bu anlamlara gelir.

Kahve, almanca *kaffe,* fransızca *café,* farsça *gahva,* arapça *kahva* sözleri *coffea* adında bir ağacın adından gelir. Bu ağacın yemişinden çıkarıldığı için bu adı almıştır. Bütün dillerde ortak köklüdür.

Hırt çıkarmak, bu deyimin kökü arapça *hırt* sözüdür. Hastalanın insan veya hayvanın sarı su karışımlı, pıhtılaşmış süt çıkarması. Hastalıktan dolayı pıhtılaşmış, sarımsı, kesik, cerahatlı süt. Sonradan işlerin bozulması anlamına gelen bir deyim olmuş dilimizde: süt değil hırt çıktı...

Koşul, türkçe olmadığı, uydurma olduğu söylenen bu söz gerçek türkçedir. *Koş* türkçede *çift, çifte, iki katlı* olan

demektir. *Birlikte iş görmek* anlamına gelir. *Koşmak* ise katmak, birleştirmek, biraraya getirip birlikte iş gördürmek. *Koş-çu* sözü *yoldaş, arkadaş* karşılığıdır, kırgızcada *koşul* sözü birlikte iş görme, karıştırma demektir. *Koşul* gene kırgız türkçesinde *hep birlikte, karışmış* anlamına gelir. *Koşul-u, koşuk, koşum, koşumlu, koşmalık, bir koşumluk* sözleri eş köktendir. *Koşul, koşulu* (Prof. K. K. Yudahin) birlikte, hep birlikte, atbaşı olma. *Koşul* (K. K. Yudahin, Kırgız Sözlüğü) *koşulucu, koşumca, koşulu* gibi sözler kök bakımından eş olup *birlik, yanyanalık, topluluk içinde iş görme* anlamlarına gelir. Nitekim arapçada karşılığı *şart* olarak geçer. Oysa *şart* sözünün anlamı *bir kimsenin aybını yüzüne vurmak, bir kimseyi ayıplamak* (Muhyiddin-i Fîrûzâbâdî, Terceme-i Kamus, Mütercim Asım Çevirisi) anlamlarına gelmektedir. Almanca *bedingung,* fransızca *condition,* lâtince *conditio* sözleri *anlaşma, bağdaşma, uzlaşma, bir araya getirme, karşılıklı bağdaştırma, birlikte iş gördürme, evlenme, durum* gibi değişik anlamları içeren bir kökten gelir. Türkçedeki *koş* kökü ile lâtince *con* kökü eşanlamlıdır.

Ispanak, almanca *spinat,* fransızca *épinard* sözleri lâtince *spinacia (oleracea)* sözünden gelir. Bitkiler biliminde buna *spinacia oleracea* denir.

Mağara, eski anadolu dillerinde *megaron,* almanca *höhle,* fransızca *caverne,* lâtince *caverna* sözleri dilimizde *oyuk, çukur, mağara, yer evi* karşılığıdır. Arapça *mağare, gar, kehf,* farsça *gûr,* gene arapça *meğaret* sözleri bu anlamdadır. Sözün kökü *megaron*'dur. Bütün benzerleri bundan türemiştir.

Uyumak, eski türkçede *uyuğmak* sözü *donmak, katılaşmak* demektir. *Yuğ, yoğ* sözleri *katı, sıkışmış* karşılığıdır. *Uyumak* ise *uyuğ (yuğ)* kökünden *hareketsiz kalmak, kımıldamaz olmak, kaskatı kesilmek* demektir. *Yoğurmak,*

yuğrulmak, yoğurt, yoğun, uyku (yuku, yuğku, yuhu, uyku) sözleri eşköklüdür. Türkçede öntakıların yer değiştirmesi olağandır. Başta görülen *u* harfi yer değiştirmiştir.

Yeğnik, eski türkçede bu anlamda *yingül, yengil, yengil, yüngül, yengül, yeğni* sözleri vardır, dilimizdeki *yeğnik yeğni* sözleri eklerin yer değiştirmesi sonucu doğdu. Almanca *leicht,* fransızca *léger,* lâtince *levis,* arapça *hafif.*

Yiğit, uygurcadan gelir. O dilde *yigit, yigüt, yiğit* sözleri *kahraman, genç delikanlı* demektir. Almanca *tapfer,* fransızca *vaillant,* lâtince *strenuus, fortis* sözleri *güçlü, yürekli, korkusuz* karşılığıdır.

Cecim, halk ağzında *cicim, çecin, çeçim* gibi değişik biçimleri vardır. Farsça *kilim* anlamına gelen *cacim* sözünden türemiştir.

Rende, farsça *rendiden* (rendelemek) sözünden *rende* türemiş. Rendeleme işlemini yapan araç. Almanca *hobel, reibeisen,* fransızca *rabot,* lâtince *runcina..*

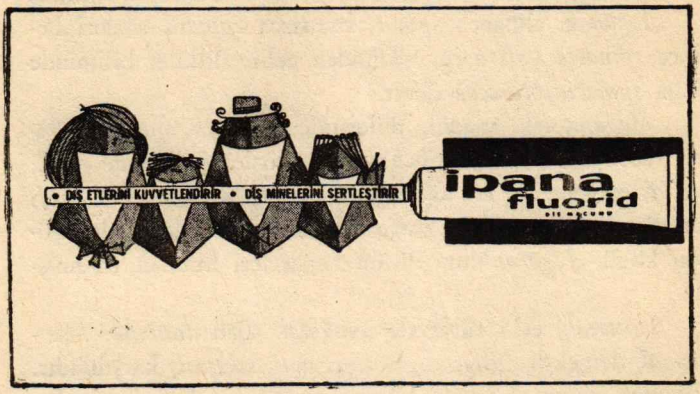

YENU : 361 — Radar Reklâm : 59

Ders

Bir ağaç girdi içeri selâm verdi
«Ben ağacım» dedi.
Bir kara gözyaşı düştü göklerden
«Ben bir kuşum» dedi.

Bir örümcek ağından aşağıya
Sevgiye benzer
Bir şey yaklaştı
«Ben sessizliğim»
Dedi.

Karatahtanın yanındaysa
Yeleği ile salgınlaşan
Bir ulusal demokrasi beygiri
Tekrarlıyordu,
Kulaklarını her yana dikerek
Tekrarlıyordu :
Ben tarihin beygir gücüyüm, diyordu,
Ve
Hepimiz severiz, diyordu
İlericiliği
Ve
Yürekliliği
Ve
Savaşçının öfkesini.
İncecik bir kan çizgisi

Sızıyordu
Sınıf kapısının altından.

Burada başlıyordu
Çünkü
Suçsuzların kırımı.

Miroslav Holub
(Türkçe söyleyen : Feyyaz Kayacan)

Sanatçıların Parolası

Hüsnü Dilli

T.B.M.M. nin kuruluşunun, yani otokratik yönetim - den Cumhuriyet yönetimine geçişin 50. yılında varılan noktaya bir göz atalım :

Bugünün ana özelliği sınıflararası çelişkilerin iyice belirgin olmasıdır. Bir yanda iktidar partisi içinde su yüzüne çıkan Anadolu ticaret burjuvazisine karşı üstünlüğünü ortaya koyan, evrensel finans - kapital ile tamlaşmış yerli finans - kapital, toprak ağalığı, tefeci - bezirgân zümresi ve bu egemen sınıflarla gizli ittifakını açığa çıkaran küçük burjuvazinin asker - sivil büyük bürokrat kesimi. Ulusal zenginlikler bu bir avuç asalak tarafından sömürülmekte. Üst yapıda partileri, sendikaları, tüm kültürleri (!) ile sömürülen sınıf, zümre ve tabakaları uyuşturmak, bölmek ve harekete geçirmemek için en etkili biçimde örgülenmekte.

Diğer yanda emperyalizm ve geri kalmış burjuvazi tarafından, geri bıraktırılmış bir ülke koşullarına uygun biçimde sömürülen, ezilen kent ve köy emekçileri ile bu düzenden şikâyetçi olan diğer kitleler ve gençlik. Emperyalizm «böl ve hükmet» taktiğine uygun olarak, sosyalist kadrolar en geri bir örgütsel düzeyde ve bunun sonucu kitlelerle organik ilişkiler kurup, eyleme geçmek olanağından yoksun bırakılmakta.

Bu nesnel koşullar içinde işçi sınıfı aleyhine kanun çıkarmak, «orman affı» maskesi altında Anayasa'nın bile değiştirilebileceğini göstermek, Millî Güvenlik Kurulu bildirisinin başbakan tarafından okunması ile Devlet gücünün her

örgütü arasında sıkı bir birlik olduğunu duyurmak ve böylece sosyalistlere karşı bir terör kampanyası açmak için Amerikan emperyalizminin tezgâhladığı plân iktidar tarafından uygulanmakta.

Bu kısa açıklamadan sonra asıl konumuz olan sanatı ele alalım. Türkiye halklarının emperyalizm ve yerli ortaklarına karşı «Demokratik Halk İktidarı» yolunda ilerleyişe geçmelerini önlemek için hazırlanan böylesine bir ortam içinde bir üst yapı kurumu olan sanat'ın konumu nedir? Ne olmalıdır? İşte bir sanatçının her şeyden önce çözümlemeye yükümlü olduğu sorunlar bunlardır.

Hiç kuşkusuz sanatı ülke ve dünya koşullarından bağımsız düşünemeyiz. Hele bugün verilen mücadelelerin ana niteliğinin sınıfsal olduğu düşünülürse, apaçık olarak ortaya koyalım ki «sınıflar üstü sanat yoktur». O zaman ülkemizin bu koşulları altında sanatın yerini, bugünkü durumunu iyi saptamamız gerekir, ki yarına güçlü bir şekilde hazırlanılsın.

Her ne denli sanat kişisel yaratacılığa da dayansa, kişi de, sanatı da kaynağını da toplumdan alır. Sanatçının ilericiliği toplum içinde yer alan sömüren ve sömürülen sınıflara karşı olan tutumu ile belli olur. Bunun yanında, sömürülen sınıfların yanında yer alsa da bugün sanatında ileriye doğru, sonuç alırcasına, gerici - yobaz emperyalist kültüre karşı savaşarak eylem yaptığını ileri süren bir sanatçının ürünü ancak kendinde parlayıp kendisinde söner. Oysa amaç «kitlelerden kitlelere» dir. Bunun karşısında bugün çıkışı kitlelerden olmasa da — öz olarak böyle ama gereksinme olarak yine kitlelerden çıkmakta — kitlelerin gereksinmesine kendi sömürü çıkarları doğrultusunda cevap vermektedir egemen sınıflar. (Sinema — yeşilçam —, tiyatro — onlarca —, dergi — sevgilim, foto roman, resimli ro-

man, ses v.b.) Emperyalist kültür olsun devrimci kültür olsun her ikisinin de kitleleri etkilemede kullandıkları organlar bu ve benzerleridir. Yine üzerinde duralım ki, emperyalist kültür ve sanatın bu derece yaygın ve etkili olabilmesi örgütlenme düzeyine bağlıdır. Gerçek kültür olan devrimci kültür ve sanatın bu denli güçsüz ve etkisiz olması da yine örgütlenme düzeyinin düşüklüğü ile düz orantılıdır. Çünkü yukarıda söylediğimiz gibi «kitlelerden kitlelere» en etkili silâh örgüttür. — Proletaryanın öz örgütü —. Kültür ve sanatı da bu olgunun içinde kabul ettiğimize göre bunların da gelişip yayılması ve etkili olabilmesi örgütsel düzeyin derecesine bağlıdır. Eğer bir sanat ürünü kitlelerden gelse de kitlelere dönemiyorsa etki - tepki ilkesinin dışında kalarak diyalektik açıdan ölmeye mahkûmdur. Bu son, hem kitlelerde yansıyamamaktan, hem de bunun sonucu olarak kendi kendini yenilemek olanağından yoksun kalışından ileri gelmektedir. Bu ortam aynı zamanda sanatçının yaratıcılığını etkilemekte, giderek kendi kendini tatmine veya ürününü burjuva tüketim metaı haline sokarak sanatçıyı çarkın dişlilerinden biri yapmaktadır. Bu olgu özellikle şiir, öykü, roman gibi edebiyat dallarında görünmektedir. Bunun karşısında Devrimci Tiyatrolar — sokak tiyatroları — hiç olmazsa bir süre dayanabilmektedirler. Bunun nedeni de insanın insanla dolaysız ve her an ilişki kurabilme ve hareket edebilme yetenekleridir. Sanat kurumları içinde en dayanıklı olarak seçtiğimiz — aynı zamanda en etkili — sokak tiyatroları da her ne denli etkinliklerini — sınırlı olsa da — sürdürebilme olanağına sahipseler de, örgütsel düzeyin düşüklüğü onların da hareket yeteneklerini kısıtlamaktadır. Sanat ancak «kitlelerden kitlelere» en etkili silâh olduğunu söylediğimiz örgüt aracılığı ile gerçek seyirci, dinleyici ve okurlarını bulabilir. Ve yine ancak ileri atılımlarda bu-

lunup gelişir ve yayılabilir.

Sanatçı bu gerçekleri görüp değerlendirmelidir. Yani özgür yaratıcılığı, kült yetenek ve kapasitesini geliştirmesini engelleyen nedenlere karşı harekete geçmelidir. Doğal olarak — haydi, gelin şurada çelik - çomak oynayalım, gibilerden bir iş değil bu. Önce sanatçının kendisini toplumdan ve ideolojisini benimsediği sınıftan ayrı düşünmemesi, kendisine özgür yaratma ve kültür, yetenek ve kapasitesini geliştirme koşullarını ancak Demokratik Halk İktidarına yönelik işçi sınıfının öz örgütünün sağlayabileceğine inanması gerekmektedir. Yani işçi sınıfının ideolojisi sosyalizmi benimsemeli, bugün işlerliğini yitirmiş Türkiye İşçi Partisi'ni emperyalizme, kapitalizme ve feodal kalıntılara karşı mücadele veren bir Parti haline getirmek için çalışmalıdır. Tüm devrimci sanatçılar ne denli kendi aralarında örgütlenirlerse örgütlensinler Ana Örgütü çalışır hale getiremedikten sonra etkin bir durum kazanamazlar. Ya yok olup giderler, yada kendi kabuğunda bitkisel bir yaşam sürdürürler.

Bugün bir sanatçının parolası şu olmalıdır :

Örgüt saflarına katılalım. Etkin olalım. Kültür emperyalizmine karşı savaşıp yarının Devrimci Kültürünün tohumlarını atabilmek için «kitlelerden kitlelere» ilkesini benimseyelim.

Gerçek Üstüne

Gerçeği büyüten insandır. Yoksa gerçekler insanı büyütmez.

Konfuçyus

İşe gerçeklerle başlamak bizi kuşkuya götürür. Ama kuşkuyla başlar ve diretirsek gerçeklere varabiliriz.

F. Bacon

Güçlü bir düşünceye karşı, çoğu zaman, tek savunma yolu aptalca bir tutum takınmak oluyor.

P. W. Bridgman

Dikkat etmişseniz, yaşadığımız sürece karşılaştığımız yeni düşünceler başlangıçta hep aptalca görünmüşlerdir.

Apaçık gerçekleri incelemek ancak ileri kafaların işidir.

A. N. Whitehead

Ortaya attığım kavramları başlangıçta çekinerek savundum. Giderek bu kavramlar beni öylesine sardılar ki başka kalıplar içinde düşünemez oldum.

S. Freud

Bir düşünce tek başına *gerçek* sayılamaz. Çünkü *gerçek* düşünce'nin ayrılmaz bir niteliği değildir. Düşünce ancak olayların içinde kendi kendini doğrulayarak *gerçek*'e dönüşür.

W. James

Kardeşlerim! İsa adına yalvarıyorum size, bir an için yanılmış olabileceğinizi de düşünün!

O. Cromwell

Hikâye :

Rizeliler

Fakir Baykurt

Yurdumuzun kıyılarından birinde, pırıl pırıl, yağmurlu bir kent vardır. Adı Rize'dir. Rizeliler erdemli insanlardır. Çeviktirler, merttirler. Döğüşte yenilseler bile yenmiş gibi dik durmağa çalışırlar. Pırıl pırıl yürekleri, su damlasına benzeyen gözlerinden okunur. Dünyaya gülerek bakarlar. Hikâye anlatmayı, hikâye yaratmayı, yaratılmış güzel hikâyeleri yaşatmayı bilirler, severler.

Binerler vapurlara, motorlara, denizlerin balıklarıyla birlikte, dalgalarla boğuşarak, mevsim mevsim, adı büyük İstanbul'a akarlar. İstanbul kazan, onlar kepçe, emeklerini sokaklara döküp yapılarda kapılarda, iskele ve istasyonlarda ekmek ararlar. Ama güzelim ekmek, aslanın kaplanın, ayının çakalın ağzındadır. Yurdun her rizesinden kopanlar, soluğu orda alır. Kırk kulplu bir İstanbuldur ama, her kulpunda kırk bin adam, herkes bir kulpuna yapışmıştır, İstanbul'da herkes kazanamaz. Tutacak kulp bulamayanlar günlerce eli boş, cebi boş, o Allahsız kaldırımları, o devletsiz hükümetsiz yapıları dolaşırlar da dolaşırlar, kapıları bir bir elden geçirirler, kalbura koyarlar, elekten elerler İstanbul'u.

Bir gün iki Rizeli, Unkapanı'nın oralarda buluştular :

«Ola Enver, sendürsin?» dedi biri.

«Ola Kamber benimdir!» dedi öbürü.

«Ola bu nasıl İstanbul ki bir iş kulpi tutamamişim!

Dökmüşim cebimdeki paralari, şimdi meteliğe kurşun atayrum...»

«Ola Kamber, ben de öyledürim. Bize iş kalmamıştır bu kocca İstanbul'de. İşletelim kafalarimizi daa...»

«İşletelim ola Enver, sen soyle ne yapalum?»

«Ola adam dövip para kazanalum!»

«Yapalum ola, satayim anasini!»

Yanyana yürüdüler. Vardılar Unkapanı köprüsüne. El ele tuttular. Omuzlarını birbirine değdirince daha bir güçlü, daha bir yürekli oldular.

«Ha burası eyudur daa!» dedi Enver. «Döğelim geçenleri, alalim paracuklarını...»

«Alalim paracuklarini ola!» dedi Kamber.

Köprünün başına durdular. Biri sağı tuttu, biri solu. Dört yüz dört açtılar gözlerini.

Biraz sonra bir adam göründü karşıdan. Köprüyü sallayarak geliyordu.

Enver bağırdı gelene : «Heey hemşerüüm!..»

Adam durdu Enver'in önünde, sordu usulca : «Ne var?»

«Dur bakalum! Ha bu köpri vergülüdür. Para vermeden geçemezsun!»

Adam güldü. Karpuz mevsimiydi. Bıyığına konan sineği kovaladı. Sonra geçip gitmek istedi.

Kamber bağırdı : «Heey hemşerüüm!..»

Adam durdu gene. Bıyığındaki sineği kovalayıp sordu gene : «Ne var dedim ağalar?»

«Ağa senün babandur ola! Deduk sana bu köpri vergülüdür, para vermeden geçemezsun!»

«Gelin alın...» dedi bıyıklı adam, güldü.

Enver'le Kamber baktılar : «Tamam ola, döğelum şuni, alalim parasuni...» Sokuldular yanına, girdiler çenesinin

altına. Bir yumruk Enver kondurdu, bir yumruk Kamber : «Sökil paracuklari daa!.» dediler. «Oynayup durma biyuklarını!..»

Aksilik dediğin bu kadar olur bu kalleş dünyada. En kötüsü gelir bizim Rizelileri bulur tam da. Pazulu bir adamdı bu çevirdikleri. Kapalı salonlarda yumruk döğüşü yapar, para kazanırdı. İki yumrukta yere serer, *nakavt* ederdi karşısına çıkanı. Rizeli arkadaşlara da öyle yaptı. Bir yumruk Enver'e, bir yumruk Kamber'e yapıştırdı, ikisini de serdi köprünün üstüne. Sonra kollarını birbirine bağlayıp bekledi. Bir «uzun» süre geçti. Enver'le Kamber açtılar gözlerini. İstanbul'da yerle gök birbirine kavuşmuştu. Uzaktaki çok katlı yapılar, insana ekmek su vermeyen kapılar dönüyordu. Enver'in ağzındaki gümüş kaplamalar, Kamber'in ağzındaki krom kaplamalar dökülüp düşmüştü yere. Bıyığı sinekli adam da kıs kıs gülüyordu.

Enver bağırdı, göz etti arkadaşına :

«Ola Kamber! Ha bu poh yiyen kalkmuş da güler halimüze, vursana bir tane çenesüne!..»

Kamber, su damlası gözlerini kısıp baktı arkadaşına :

«Ah ben onin bir yumrikta kıracağum çenesünü, ama tikine duramayrum, tikine duramayrum Enver!..»

Yenildikleri zaman bile yenmiş gibi dik durmağa çalışırlar. Yekine yekine dikilip kalkarlar ayağa. Dikilince yeniden başlarlar aslanlar gibi döğüşmeye. Böyledir bizim Rizeliler... (*)

(*) Fakir Baykurt'un çıkacak olan *«On Binlerce Kağnı»* adlı hikâye kitabından.

Olaylar Yorum İstemez

(16.3.1970 — 15.4.1970)

Oğuz Arıkanlı

16.3. Adı «41'ler» e çıkan bir grup AP'linin, bir ay önce bütçe oylaması sırasında yaptıkları hükûmet darbesi ile beliren siyasal buhranın ilk dönemi dün sonuçlanmıştır (Abdi İpekçi — Milliyet).

17.3. Günlerce süren transfer pazarlıkları sonunda yeteri kadar, hattâ yeterinden çok oy toplamakla belki bir süre Demirel'i kurtarmak mümkünse de bu yöntemle özlediğimiz gerçek demokrasiye ulaşabileceğimizi sanmıyoruz (Nadir Nadi — Cumhuriyet).

PARİS — Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilâtı tarafından 22 üye ülke hakkında hazırlanan 1968 yılı istatistik kitabına göre, teşkilâta dahil ülkeler arasında fert başına en düşük geliri olan ülke Türkiye'dir (Haber Ajansı)

18.3. Dış ülkelerden Mersin'e son bir haftada 34.768 ton kimyevî gübre gelmiştir (Milliyet).

20.3. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Vedat Âli Özkan, diş tababeti ile ilgili 1219 sayılı kanunda yapılacak değişiklikle, kalfaların «diş çekme dahil, ağız içi tedavisi ile meşgul olmalarının önleneceğini» açıklamıştır. (A. A.)

22.3. CAPE KENNEDY (Florida) — Türkiye'yi Amerika'ya bağlayacak olan «NATO-1» haberleşme uydusu dün sabaha karşı 01.52'de Cape Kennedy'den uzaya fırlatılmıştır (A.A.).

İbret alsak Kazan'dan, ders alsaydık Altay'dan
Komünistler, solcular içimizde kalmazdı;

Kovulmazdı Türk ırkı Kırım Bahçesaray'dan
Balkan, Kerkük, Türkistan şimdi esir olmazdı. (Yılmaz Gürbüz — Sabah).

Ben 1950'den sonraki polemiklerimi bir ilerici dikta devrine umut bağlıyarak yapmıştım. Atatürkçü yerine gelen Nâsırcı subaylar yüzünden hayal kırıklığına uğradım. Bolşevikçe kanunlar yaptılar. Azgın solu icad ettiler. Eğer ordu araya girmeseydi ya Cezayir'e, ya Mısır'a dönmüştük (Falih Rıfkı Atay — Dünya).

23.3. Çünkü bugün olduğu gibi, hiç olmazsa önümüzdeki 25 - 30 sene içinde Türkiye'de yaygın olan hayvancılık küçük hayvancılık işletmesi tipinde olacaktır (Doç. Dr. Orhan Alpan — Milliyet).

25.3. Feriköy'deki evlerinde önceki gece, yirmi yıllık karısı Şemim Demirbek'i «kazığa» çakarak öldüren şoför Ali Rıza Demirbek, dün sabah Emniyet Müdürlüğünde yaptığına pişman olmadığını tekrarlamış, «Bizde namus böyle temizlenir!» demiştir (Gazeteler).

29.3. Zekâ, — nar, ayva, portakal gibi — geç renk ve koku kazanan bir sonbahar mahsulüdür (Orhan Seyfi Orhon — Son Havadis).

Her neyse onlar akıllarına takmışlar bir kere : «eylem ve devrim yapacağız...» diye. Bu eylemcilik bir nevi cinnettir. Tedavisi dayak, dayak, dayak... Eşşek sudan gelinceye kadar dayaktır. Ey tabibân tedaviye hazır olun (Mehmed Şevket Eygi — Bugün).

1.4. Yaz aylarında mutlaka birçok kadın yılda bir defalık sevgilisi olan bir İtalyan erkeği ile buluşmak için İtalya'ya iniyor (Ajda Pekkan — Akşam).

2.4. Öğretmenler malî baskı altındadır. Bu nedenle iki binden fazla öğretmen yurt dışındaki işçiliği tercih etmiştir (TÖS 2. Başkanı Dursun Alaçam — Gazeteler).

3.4. Paşa'yı içimde bir hüzün ile radyoda dinlerken birden Galatasaraylı Metin'i hatırladım. Futbolcu Metin, biraz yaşlandığını ve çaptan düştüğünü gördüğü zaman yeşil sahayı bırakmıştı (İlhan Selçuk — Cumhuriyet).

5.4. Türkiye'nin en pahalı damadı : Veliefendi'deki damızlık at, yavru bekleyen cins kısraklara bir defa için 4200 liraya kiralanıyor (Günaydın).

Fevkalâde idare usulleri ile Türkiye'yi idare etmek mümkün. Hiç kimseyi karanlık bastıktan sonra sokağa çıkartmamak mümkün (Süleyman Demirel — Yeni Asır).

Dazlaklık en erkekçe ârazlardan biridir. Şimdi başı açık erkekler de ayrıca çok beğenilmektedir (Züleyha Münif — Tercüman).

6.4. Yer sarsıntısı, Allahu Teâlâ'nın dilemesi ve yaratması ile olan bir şeydir. Bunun jeoloji (Tabakatü'l-arz) ve fizik ilmine göre yapılan izahları, Müsebbibü'l-esbab olan Cenab-ı Hakk'ın irâde ve kuvvetini inkâr mâhiyetinde olursa küfürdür, sapıklıktır. Ateşin yakması, yemeğin doyurması, suyun kandırması, soğuğun üşütmesi kendiliğinden değil; Allah'tandır. Elbette zelzele de böyledir. «Toprak tabakaları çatladı da böyle oldu. Başka sebebi yok... Bu, Allah'ın işi değildir...» şeklindeki maddeci izahlar ancak kâfirlere yaraşır (Mehmed Şevket Eygi — Bugün).

Cebrail köyünden bir depremzede Sunay'a, «Efendim, köyümüz 250 hane, bize 25 çadır verdiler. Başka vermiyorlar.» demiştir. Köylünün bu şekilde konuşmasına kızan Sunay, «Allah'tan kork. Var da mı vermiyorlar?» diye bağırmıştır (Milliyet).

9.4. İngiliz Dışişleri Bakanı Michael Stewart, deprem bölgesi izlenimlerini anlatırken, «Halk, cesaret, metanet ve azim sahibi idi. Benim ve eşimin üzerinde bıraktığı tesir bu oldu» demiştir (Cumhuriyet).

Daha çok, daha hızlı çekmeliyiz bu kolu... Mâdem ki bedelini ömürlerle ödedik... Kırılsın bu makine, açılsın gizli kasa... Son zaferimizi sunalım gelecek kuşaklara... Payımızı en güzel onlar ödeyeceklerdir. Hepsinin anısına selâmlar olsun, hepsinin anısına yürekten merhabalar diyeceklerdir (Çetin Altan — Akşam).

10.4. Silâhlı Kuvvetlerin alıp götürdüklerini Kır ata bindirip getirirseniz ihtilâl cephesi de harekete geçer (Tabiî Senatör Mehmet Özgüneş — Gazeteler).

12.4. Bunlardan nasıl kurtulacağız? Bizim neslin bunlardan kurtulacağını hiç tahmin etmiyorum. 40 - 50 yıl sonra tabiî ömürleriyle vefat etmeleri halinde ancak Yüce Meclis bu Tabiî Senatörlerden temizlenebilir (Tekin Erer — Son Havadis).

Eski hanedan mensupları geri dönmek istiyorlar (Bugün).

14.4. Silâhlı 12 sağcı komando, Ankara Tıp Fakültesi'ni bastı, bir askerî doktor öldürüldü (Gazeteler).

15.4. Tam da 31 Mart günüydü. Sanki bile bile yapılmış bir davranış! Al sana yeni bir 31 Mart! (Oktay Akbal— Cumhuriyet).

Son Baskı Tarihi : 30.4.1970

REKLÂMLARINIZ İÇİN

BASIN İLAN KURUMU

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1 İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01

Telg. Adr. : BASINKURUMU

YENU : 362, Basın İlân : 60407

300 Kş.

ANT YAYINLARI

- *Kemalist Devrim İdeolojisi :* Emin Türk Eliçin, No. 32, İstanbul 1970, 15 TL.
- *27 Mayıs ve Yön Hareketinin Sınıfsal Eleştirisi :* Dr. Hikmet Kıvılcım, No. 34, İst. 1970, 12,5 TL.
- *Devrim Açısından Köy Enstitüleri ve Tonguç :* Engin Tonguç, No : 33, İst. 1970, 20 TL.
- *Sosyal Devrimler, Ulusal Savaşlar :* J. Nehru, Çeviren : M. E. Bozarslan, No : 31, İst. 1970, 15 TL.
- *Doğuda Ulusal Kurtuluş Hareketleri :* V. İ. Lenin. Çeviren : T. Ağaoğlu, No : 35, 15 TL.